

Jan van der Winden
Ecology

research &
consultancy

Nationaal Park Nieuw Land uniek voor vogels van zoete wetlands

Overzicht van 15 karakteristieke vogelsoorten van de
moerassen en het Markermeer

Dit rapport is opgesteld op verzoek van Nationaal Park Nieuw Land

van der Winden J., F. van Zetten & C. Dreef 2025. Nationaal Park Nieuw Land uniek voor vogels van zoete wetlands. Overzicht van 15 karakteristieke vogelsoorten van de moerassen en het Markermeer. Rapport 2025-13, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.

LOWLAND ECOLOGY NETWORK

Bij het Lowland Ecology Network zijn freelancers aangesloten die zich richten op ecologisch onderzoek, advies en communicatie. De nadruk ligt op natuurbescherming van wetlands in binnen- en buitenland. Elke deelnemer heeft een specifieke expertise en kan snel allianties sluiten en daarmee complexe vraagstukken oplossen. Buiten ons netwerk hebben we goede contacten voor overige specialismen, zoals fotografie/film, design en natuurwetgeving.

Nationaal Park Nieuw Land uniek voor vogels van zoete wetlands

Overzicht van 15 karakteristieke vogelsoorten van de
moerassen en het Markermeer

J. van der Winden, F. van Zetten & C. Dreef

Met vogelfoto's van Maarten Hotting en Dirk Wijnen

Inhoudsopgave

1. Vogels in Nationaal Park Nieuw Land	4
1.1. Een integraal overzicht over de vogels van <i>Nieuw Land</i>	4
1.2. De vogelgebieden van <i>Nieuw Land</i>	6
1.3. Waar komen de vogelgegevens vandaan?	11
1.4. Berekening van totalen, maxima en gemiddeldes	13
1.5. Presentatie van vogelgegevens	14
2. Broedvogels en pleisteraars	16
2.1. Aantallen en verspreiding van 15 icoonsoorten	16
2.2. Vooral trekvogels in Nationaal Park Nieuw Land	22
2.3. Uitwisseling tussen de gebieden binnen <i>Nieuw Land</i>	22
3. Aalscholver	25
3.1. De ups en downs van aalscholvers in <i>Nieuw Land</i>	26
3.2. Samen eten in troebel water	28
3.3. Waar kan je aalscholvers zien in <i>Nieuw Land</i> ?	28
4. Fuut	29
4.1. Vooral talrijk na de broedtijd in <i>Nieuw Land</i>	30
4.2. Een viseter van ruw open water en ondieptes	31
4.3. Waar kan je futen zien in <i>Nieuw Land</i> ?	31
5. Lepelaar	32
5.1. Lepelaars vinden een veilige broedplek op een dam	33
5.2. Variatie aan visplekken in <i>Nieuw Land</i>	35
5.3. Waar kan je lepelaars zien in <i>Nieuw Land</i> ?	36
6. Grote zilverreiger	37
6.1. De terugkeer van een sierlijke reiger	38
6.2. Een vogel van oevers, moeras en grasland	40
6.3. Waar kan je grote zilverreigers zien in <i>Nieuw Land</i> ?	40
7. Roerdomp	41
7.1. Variatie in aantallen door dynamiek	42
7.2. Meestal in de dekking van vegetatie	42
7.3. Waar kan je roerdompen zien in <i>Nieuw Land</i> ?	43

8. Zeearend	44
8.1. Geleidelijke toename door meer leefgebied in NPNL	45
8.2. Rust, ruimte en veel watervogels	46
8.3. Waar kan je zeearenden zien in <i>Nieuw Land</i> ?	46
9. Bruine kiekendief	47
9.1. Lichte toename door extra broedgebied in <i>Nieuw Land</i>	48
9.2. Riet, ruigte en graslanden	49
9.3. Waar kan je bruine kiekendieven zien in <i>Nieuw Land</i> ?	49
10. Pijlstaart	50
10.1. In de nazomer nemen de aantallen fors toe	51
10.2. Een eend van ondiep water	52
10.3. Waar kan je pijlstaarten in <i>Nieuw Land</i> zien?	53
11. Tafeleend	54
11.1. Grote groepen in de winter in <i>Nieuw Land</i>	55
11.2. In de schemer op weg naar het voedsel	57
11.3. Waar kan je tafeleenden zien in <i>Nieuw Land</i> ?	57
12. Kluut	58
12.1. Kluten als pioniers van <i>Nieuw Land</i>	59
12.2. Kluten profiteren van kunstmatige dynamiek	61
12.3. Waar kan je kluten in <i>Nieuw Land</i> zien?	61
13. Grutto	62
13.1. Zeldzame broedvogel en talrijke doortrekker	63
13.2. Een moerasvogel met lange poten	64
13.3. Waar kan je grutto's zien in <i>Nieuw Land</i> ?	65
14. Reuzenster	66
14.1. Een viseter die in aantal toeneemt	67
14.2. Profiteren van ondiep visrijk water	69
14.3. Waar kan je reuzensterren zien in <i>Nieuw Land</i> ?	69
15. Visdief	70
15.1. Een sterk toegenomen pionier	71
15.2. Profiteren van veilige eilanden en visrijke wateren	72
15.3. Waar kan je visdieven zien in <i>Nieuw Land</i> ?	73
16. Zwarte stern	74

16.1.	Meer plek om te rusten maar zorgen voor de toekomst	75
16.2.	Eilanden en open water met spieringen	77
16.3.	Waar kan je zwarte sterns zien in <i>Nieuw Land</i> ?	77
17.	Baardmannetje	78
17.1.	Enorme fluctuaties in aantallen in <i>Nieuw Land</i>	79
17.2.	Riet en waterpeilen	80
17.3.	Waar kan je baardmannetjes zien in <i>Nieuw Land</i> ?	80
18.	Beleid, bescherming en toekomst	81
18.1.	Nationaal Park Nieuw Land in perspectief	81
18.2.	Veranderingen	82
18.3.	Toekomst	82
19.	Dankwoord en verantwoording	83
20.	Birds in National Park Nieuw Land	84
21.	Literatuur	85

1. Vogels in Nationaal Park Nieuw Land

1.1. Een integraal overzicht over de vogels van *Nieuw Land*

Nationaal Park Nieuw Land (NP NL of *Nieuw Land*) ligt in Flevoland en is ongeveer 289 km² groot (nationaalparknieuwland.nl). Het is daarmee het grootste door de mens gemaakte natuurgebied ter wereld. Het merendeel bestaat uit open water van het Markermeer en verder liggen er fameuze natuurgebieden zoals de Oostvaardersplassen, Lepelaarplassen, Marker Wadden en Trintelzand (figuur 1.1). Het gebied kenmerkt zich door, voor Nederlandse begrippen, grootschalige kunstmatige en natuurlijke dynamiek. Na het droogleggen van zuidelijk Flevoland in 1968 ontstonden grote moerassen en tot op de dag van vandaag legt men eilanden en ecologische verbindingen aan tussen de natuurgebieden. Sinds 2015 heeft het gebied de status als nationaal park. Daarin is zowel natuur als recreatief medegebruik een wezenlijk onderdeel van de ambitie van het park.

In alle deelgebieden van *Nieuw Land* monitoren diverse organisaties geregeld, incidenteel, compleet of minder compleet de vogelstand. Vooral Rijkswaterstaat is een pionier geweest in het vastleggen van de vogelontwikkelingen van Flevoland en het Markermeer (o.a. Dijkstra *et al.* 1995, de Leeuw & van Eerden 1995, Beemster 1997, van Rijn 1997, Noordhuis 2000, van Eerden *et al.* 2005). Inmiddels verzamelt een scala aan organisaties gegevens over vogels, waarbij Rijkswaterstaat overigens nog steeds een cruciale rol vervult (paragraaf 1.3). Hoewel er mooie overzichten beschikbaar zijn van elk deelgebied in *Nieuw Land*, bestaat er geen overzicht over de aantallen, verspreiding en ontwikkeling van de vogelstand in het gehele Nationale Park. Dit terwijl vogels een belangrijke reden zijn voor mensen om naar dit gebied te gaan en om het te beschermen. Het overgrote deel van het gebied is bijvoorbeeld, vanwege de vogelaantallen, onderkend als Europees topgebied voor vogels binnen het Natura 2000-netwerk van beschermde gebieden.

Nationaal Park Nieuw Land onderkende die omissie en heeft Lowland Ecology Network gevraagd om een overzicht samen te stellen van een aantal iconische vogelsoorten van het park. In onderhavig rapport presenteren we informatie over de aantallen, en trends, maar ook feiten over gedrag en leefgebieden van 15 vogelsoorten waarvoor *Nieuw Land* van grote waarde is. We kozen ervoor om de volgende 15 soorten uit te werken: **aalscholver, fuut, grote zilverreiger, lepelaar, roerdomp, zeearend, bruine kiekendief, pijlstaart, tafeleend, kluut, grutto, reuzenstern, visdief, zwarte stern en baardmannetje**. Deze soorten

weerspiegelen alle landschappen van *Nieuw Land* van open water, rietland tot moerasbos. Tevens is *Nieuw Land* in het internationale netwerk van nationale parken relevant voor deze soorten.

Ons doel was om een rapport samen te stellen dat zowel voor vogelkundigen als voor bezoekers van het Nationale Park de moeite waard is om te raadplegen. Ook biedt het voor wetenschappers een houvast over relaties van vogels met hun omringende landschap (voedselweb-analyses).

Figuur 1.1. Nationaal Park Nieuw Land met daarin weergegeven de verschillende deelgebieden waarvan gegevens over vogels zijn verkregen en gepresenteerd. De gebieden *Oostvaardersdijk* en *Houtribdijk* omvatten het open water van het Markermeer inclusief strekdammen (zie ook paragraaf 1.2 en 1.3).

1.2. De vogelgebieden van *Nieuw Land*

Nationaal Park Nieuw Land bestaat voor het grootste deel uit het open water van het Markermeer. In het open water liggen eilanden en ondiepe oevergangen en binnendijks liggen ondiepe plassen, moerassen, graslanden, ruigtes en vochtige loofbossen. Hieronder geven we een korte impressie van zeven deelgebieden binnen het Nationale Park, maar zie ook de omschrijvingen door van Eerden *et al.* (2005) en Smeele *et al.* (2024).

Markermeer (ongeveer 700 km² totaal en ongeveer 210 km² binnen NP NL)

Beheer: Rijkswaterstaat, Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (73)

Foto: Jan van der Winden

Het Markermeer is een groot relatief ondiep zoetwatermeer dat ooit onderdeel was van de Zuiderzee. Sinds de aanleg van de Houtribdijk in 1976 is het een apart meer, ten zuiden van het IJsselmeer. Binnen *Nieuw Land* is het Markermeer relatief eenvormig met zandige en kleiige delen, op veel plekken relatief troebel water en steile, veelal stenige basalt-oeveren. Door de aanleg van o.a. Marker Wadden en Trintelzand ontstond veel meer natuurlijke oeverlengte (zie hieronder). Rijkswaterstaat laat het waterpeil zeer beperkt fluctueren. In gemiddelde omstandigheden 10 tot 30 cm, maar door windstuwing kan dit kortdurend en incidenteel oplopen tot meer dan 90 cm als het zeer hard stormt. De vogeldichtheden en soortenrijkdom zijn relatief laag, maar door de omvang van het water biedt het ruim leefgebied aan diverse watervogelsoorten. Binnen *Nieuw Land* is het Markermeer buiten de broedperiode van belang voor soorten als fuut, kuifeend, tafeleend, grote

zilverreiger, zwarte stern en grote zaagbek (van Eerden *et al.* 2005, van Rijn & van Eerden 2021). Binnen de broedperiode is het bijvoorbeeld relevant als voedselgebied voor visdieven die op de eilanden broeden (paragraaf 3.15).

Oostvaardersplassen (56 km²)

Beheer: Staatsbosbeheer, Natura 2000-gebied Oostvaardersplassen (78)

Foto: Jan van der Winden

Het moerasgebied Oostvaardersplassen is ontstaan na de drooglegging van Zuidelijk Flevoland in 1968. Vanaf 1974 verwierf het een status als natuurgebied. Het is het grootste zoetwatermoeras van Nederland met een schakering aan rietlanden, ondieptes, graslanden en moerasbossen. Vanaf 2020-2022 is het westelijke deel ontwaterd om moerasvegetaties op termijn weer te laten opbloeien. Het is een zeer vogelrijk gebied met een afwisseling aan soorten van moeras, ruigte, bos, gras en open water. Voor veel soorten is het gebied cruciaal binnen Nederland. Dat geldt bijvoorbeeld voor broedpopulaties van roerdomp, baardmannetje en grote zilverreiger en voor pleisteraars als wintertaling, kluut, grutto en blauwe kiekendief.

Lepelaarplassen en Natte Graslanden (5 km²)

Beheer: Het Flevo-landschap Natura 2000-gebied Lepelaarplassen (79)

Foto: Camilla Dreef

Het moerasgebied Lepelaarplassen is ontstaan na de drooglegging van Zuidelijk Flevoland in 1968. Vanaf 1971 verwierf het een status als natuurgebied. Het grenst aan de Oostvaardersplassen en het biotoop bestaat ook uit zoetwatermoeras met rietlanden, ondieptes, graslanden en moerasbossen. Aan de zuidwestzijde liggen de zogenaamde Natte Graslanden met overwegend grasland afgewisseld met open water en rietkragen. Gezamenlijk met het Natura 2000-gebied Lepelaarplassen is het een vogelrijk gebied door de schakering aan soorten van moeras, ruigte, bos, gras en open water. Er broeden en slapen grote aantallen aalscholvers en veel duikenden rusten er na de broedperiode.

Natuurboog Enkhuizen 0,7 km² (70 ha)

Beheer: Rijkswaterstaat, onderdeel Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (73).

Foto: Jan van der Winden

In de loop van het jaar 2000 is het Naviduct bij Enkhuizen aangelegd en is het vrijgekomen materiaal tussen strekdammen opgespoten als een halve maan in het Markermeer. Dit vormde de Natuurboog. In de eerste jaren was het een uitgestrekt slikgebied met moerasandijvie en ruigtekruiden. Tegenwoordig zijn het vooral rietlanden op vochtige bodems, wilgenbos en open ondiep water. Het is een referentie voor Trintelzand en Marker Wadden omdat het er al 15 jaar langer ligt. Door de luwte en de beperkte recreatie is het een rustgebied voor duikeenden en foerageergebied voor lepelaars, grote zaagbekken, krooneenden en zeearenden.

Ierst 10 ha (0,1 km²);

Beheer: Rijkswaterstaat, onderdeel Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (73)

Foto Jan van der Winden

In de loop van 2013-2014 is het profeiland Ierst in het Markermeer aangelegd als pilot voor de aanleg van nieuwe natuureilanden. Ierst is daarom ook een referentie voor de ontwikkeling van Trintelzand en Marker Wadden. Het eiland werd gevormd door het opspuiten van slib binnen een cirkelvormige strekdam. In de eerste jaren was het een slikgebied met moerasandijvie, ruigtekruiden, ondiep water en eilanden. Vanaf 2023 is al het land weggespoeld en resteerde alleen nog een strekdam en ondiep water met veel waterplanten. In de eerste jaren broedden er grote aantallen visdieven, aalscholvers, zwartkopmeeuwen en enkele lepelaars. Het was destijds rust- en foerageergebied voor tafeleenden, lepelaars, zwarte sterns en krakeenden. Door de beperkte recreatieve activiteiten, is het tegenwoordig nog steeds een rustgebied voor lepelaars, aalscholvers en eenden. In de nazomer foerageren er groepen knobbelzwanen.

Marker Wadden 1300 ha inclusief diepe putten: 2018-2021 aangelegd

Beheer: Natuurmonumenten, onderdeel Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer
(73)

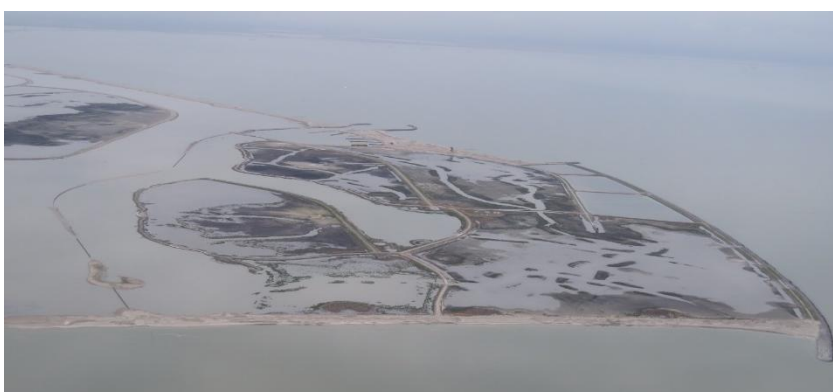

Foto Martin Poot/Zeeland Air

In de loop van 2016-2021 is Marker Wadden in het Markermeer aangelegd. Het bestaat uit een archipel met ringdijken waarbinnen slib is opgespoten. Tussen deze compartimenten liggen geulen. In het nabije Markermeer liggen enkele diepe putten. Direct na aanleg waren de compartimenten slikkig en onbegroeid, maar in de loop der jaren raakten ze begroeid met moerasandijvie, ruigtekruiden, lisdodde, riet en wilgenbos. Het ondiepe water raakte steeds meer begroeid met waterplanten. Anno 2025 was er een mix van zandige kale bodems, slikvelden, moerasvegetaties en moerasbos. Mede omdat Marker Wadden ver van de kust af ligt, is het een toplocatie voor vogels met grote kolonies visdieven, kokmeeuwen en zwartkopmeeuwen. Zowel pioniers van kale bodems, zoals dwergsterns, als pioniers van moeras zijn talrijk, zoals baardmannetje, tureluur en gele kwikstaart. Ook is Marker Wadden foerageergebied voor tafeleenden, lepelaars, zwarte sterns, reuzensterms en slobbeenden. In de nazomer foerageren er veel knobbelzwanen en meerkoeten (Dreef & van der Winden 2023).

Trintelzand 532 ha

Beheer: Rijkswaterstaat, onderdeel Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (73)

Foto Jan van der Winden

In de periode 2019-2020 is het complex van eilanden en ondieptes Trintelzand gerealiseerd aan de oever van het Markermeer, grenzend aan de Houtribdijk. Het gebied bestaat uit ringdijken waarbinnen slib is opgespoten, met daartussen geulen. Aan de noordwestzijde (Trintelzand II) zijn in 2020 zandige eilanden aangelegd, die rond 2025 vrijwel allemaal onder water waren verdwenen. Direct na aanleg waren de compartimenten slikkig en in de loop der jaren raakten ze begroeid met moerasandijvie, ruigtekruiden, lisdodde, riet en wilgen. In het ondiepe water gingen steeds meer waterplanten groeien. Anno 2025 was er een mix van zandige kale bodems, slikvelden, moerasvegetaties en al een behoorlijk aandeel moerasbos. Trintelzand is tot 2025 van betekenis voor kolonievogels zoals visdieven, kokmeeuwen en zwartkopmeeuwen. Ook is het foerageergebied voor tafeleenden, lepelaars, zwarte sterns en honderden knobbelzwanen. Door de luwte en beperkte recreatie is het een belangrijk rustgebied voor duizenden aalscholvers, kuif- en tafeleenden (Kruijt *et al.* 2023).

1.3. Waar komen de vogelgegevens vandaan?

In alle deelgebieden (figuur 1.1) monitoren diverse verantwoordelijke organisaties de vogelstand. Er zijn wel flinke verschillen in intensiteit, frequentie, soortkeuzen en compleetheid van vogeltellingen. Wij hebben voor onderhavige rapportage gegevens opgevraagd van 15 icoonsoorten. De keuze voor deze soorten had, behalve met de

indicatieve aard van de soorten, ook te maken met de beschikbaarheid van informatie, die voor deze soorten relatief goed verzameld en beschikbaar is.

Markermeer (Houtribdijk en Oostvaardersdijk): hier zijn geen broedvogelgegevens van beschikbaar of opgevraagd omdat de meeste van de 15 keuzesoorten niet op de stenige taluds van het Markermeer broeden. Alleen lepelaars en aalscholvers hebben (of hadden) nesten op strekdammen (langs Houtribdijk en Bataviavhaven). Rijkswaterstaat telde deze aalscholvers vanuit het vliegtuig en Lowland Ecology Network telde de lepelaarskolonie met een drone in 2024 en 2025. Watervogelgegevens zijn in twee geaggregeerde telgebieden door Rijkswaterstaat aangeleverd: traject Pampushaven-Sluizen Houtribdijk en traject Sluizen Houtribdijk tot en met Natuurboog Enkhuizen. Dat betekent dat uit die gegevens niet af te leiden is wat de aantallen vogels zijn in de afzonderlijke deelgebieden zoals Natuurboog of Ierst. Daarvoor zijn we, zo nodig, teruggevallen op incidentele tellingen vanaf de Houtribdijk.

Oostvaardersplassen: een overzichtelijke bron voor Natura 2000-soorten is: <https://stats.sovon.nl/stats/gebied/1000078>. Het nadeel hiervan is dat niet alle soorten in die tabellen staan, en dat er alleen seizoensgemiddelden voor watervogels beschikbaar zijn. Dat maakt inzicht in maandelijkse patronen en *Nieuw Land*-totalen niet mogelijk. Aanvullend hebben we daarom informatie uit rapportages gehaald zoals broedvogelrapporten en jaarverslagen van Staatsbosbeheer (zie o.a. Kuypers & Cornelissen 2024, 2025) en Sovon Vogelonderzoek Nederland (zie o.a. Boele *et al.* 2017, 2025). We hebben op advies van Staatsbosbeheer gegevens van de ontbrekende soorten opgevraagd bij Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Lepelaarplassen: een overzichtelijke bron voor Natura 2000 soorten is: <https://stats.sovon.nl/stats/gebied/1000079>. Het nadeel hiervan is dat niet alle soorten in die tabellen staan, en dat er alleen seizoensgemiddelden voor watervogels beschikbaar zijn. Dat maakt inzicht in maandpatronen niet mogelijk. Gegevens over de kolonie grote zilverreigers en zeearenden zijn aangeleverd door Flevo-Landschap. De watervogels worden geteld door vrijwilligers van de Vogel- en Natuurwacht Flevoland en zijn niet beschikbaar bij het Flevo-landschap. Aanvullend hebben we daarom informatie uit rapportages gehaald zoals broedvogelrapporten en jaarverslagen van Flevo-landschap (zie o.a. Deuzeman *et al.* 2023). We hebben op advies van Flevo-landschap, gegevens van de ontbrekende soorten opgevraagd bij Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Natuurboog Enkhuizen: hier is geen monitoringprogramma voor broedvogels. Over watervogels is een publicatie beschikbaar over de eerste jaren na aanleg, gebaseerd op tellingen vanuit een vliegtuig (Platteeuw *et al.* 2007). Rijkswaterstaat heeft voor onderhoudig project de gegevens van tellingen (vanuit een vliegtuig) van dit gebied niet afzonderlijk aangeleverd, maar als onderdeel van het traject Houtribsluizen-Enkhuizen (zie Markermeer). Aanvullend zijn incidentele meldingen van lokale vogelaars gebruikt om het beeld completer te krijgen.

Proefeiland Ierst: hier is geen monitoringprogramma voor broedvogels, maar sinds 2022 broedde hier geen van de icoonsoorten omdat alleen de strekdammen nog boven water uitstaken. Watervogels, inclusief slapende sterns, zijn incidenteel vanaf de dijk geteld in de eerste jaren na de aanleg (van der Winden *et al.* 2022). Rijkswaterstaat heeft voor onderhoudig project de gegevens van tellingen dit gebied niet afzonderlijk aangeleverd (zie hiervoor Markermeer).

Marker Wadden: hier is voor alle doelsoorten een jaarlijks compleet monitoringprogramma georganiseerd door een samenwerking van Natuurmonumenten met Lowland Ecology Network (zie o.a. van der Winden *et al.* 2023 en jaarrapportages o.a. Dreef *et al.* 2023). Alle informatie over vogelpopulaties was voor onderhoudige rapportage beschikbaar.

Trintelzand: hier is voor alle doelsoorten een jaarlijks compleet monitoringprogramma (zie o.a. <https://waardenburg.eco/project/storymap-trintelzand>, Kruijt *et al.* 2023). Voor watervogels waren alleen seizoensmaxima van het Trintelzand-complex beschikbaar. Rijkswaterstaat heeft voor onderhoudig project de telgegevens van watervogels uit dit gebied niet afzonderlijk aangeleverd, maar van het gehele dijktraject waar het Trintelzand deel van uitmaakt (zie hiervoor Markermeer). Voor slaappleaatsen van sterns hebben we gebruik gemaakt van het monitoringprogramma van sterns in het IJsselmeergebied (o.a. van der Winden *et al.* 2022, 2025).

1.4. Berekening van totalen, maxima en gemiddeldes

Vogelaantallen presenteren we per jaar (broedvogels) of per seizoen (pleisteraars). Een seizoen loopt van juli tot en met juni. Broedvogels drukken we uit in het aantal broedparen of nesten, en bij pleisteraars gaat het om het gemiddelde maandelijkse aantal per seizoen (seizoensgemiddelde) of het maximale aantal per seizoen (seizoensmaximum). Voor de soorten reuzenster, visdief en zwarte stern hebben we alleen gegevens uit de periode april tot en met september meegenomen in de

berekening, omdat zij buiten die periode afwezig zijn. Voor de soorten lepelaar, kluut en grutto hebben we de gegevens uit de piekperiode van maart tot en met september opgenomen in de berekeningen. In tabel 2.2 presenteren we seizoens-gemiddelden en -maxima weer van de laatste vijf seizoenen (2020/21 tot en met 2024/25). Voor de vogelaantallen van Nationaal Park Nieuw Land als geheel hebben we per soort het gemiddelde en maximum berekend op basis van de maandtotalen van de laatste vijf seizoenen (2020/21 tot en met 2024/25), waarbij de aantallen eerst per maand over alle deelgebieden zijn gesommeerd.

Trends en het seizoensverloop hebben we weergegeven vanaf het startjaar van de tellingen tot en met seizoen 2024/2025. Voor deze grafieken van het seizoensverloop hebben we voor alle soorten de aantallen van alle maanden gebruikt, zonder filter voor de piekperiode.

1.5. Presentatie van vogelgegevens

Wij presenteren de vogelgegevens per deelgebied en voor Nationaal Park Nieuw Land als geheel. Bij de indeling van de gebieden waren we afhankelijk van de begrenzingen waarop gegevens verzameld of aan ons aangeleverd zijn (figuur 1.1). Voor de pleisteraars (vogels buiten de broedperiode) hanteren we soms wat grotere eenheden dan voor de broedvogels. Samenvattend zijn de volgende begrenzingen aangehouden (van noord naar zuid):

Natuurboog Enkhuizen: we presenteren de vogelgegevens van Natuurboog Enkhuizen in onderhavig rapport niet op kaarten. In de tekst staan soms wel details vermeld.

Trintelzand: aantallen van pleisteraars op Trintelzand zijn als onderdeel van telgebied “*Houtribdijk*” aangeleverd en gepresenteerd. Aantallen van broedvogels op Trintelzand zijn wel separaat gepresenteerd.

Markermeer kustzone Houtribdijk: aantallen van pleisteraars omvatten in dit gebied de gehele kustzone van de Houtribdijk inclusief Trintelzand en Ierst. Aantallen broedvogels zijn per deelgebied gepresenteerd.

Markermeer kustzone Oostvaardersdijk: aantallen van pleisteraars omvatten in dit gebied de gehele kustzone van de Oostvaardersdijk. Van de 15 doelsoorten broeden er alleen lepelaars.

Marker Wadden: aantallen pleisteraars en broedvogels zijn separaat voor dit deelgebied gepresenteerd.

Oostvaardersplassen: aantallen pleisteraars en broedvogels zijn separaat voor dit deelgebied gepresenteerd.

Lepelaarplassen: aantallen pleisteraars en broedvogels zijn separaat voor dit deelgebied gepresenteerd.

Natte Graslanden: aantallen pleisteraars en broedvogels zijn separaat voor dit deelgebied gepresenteerd.

Natte Graslanden foto Camilla Dreef

2. Broedvogels en pleisteraars

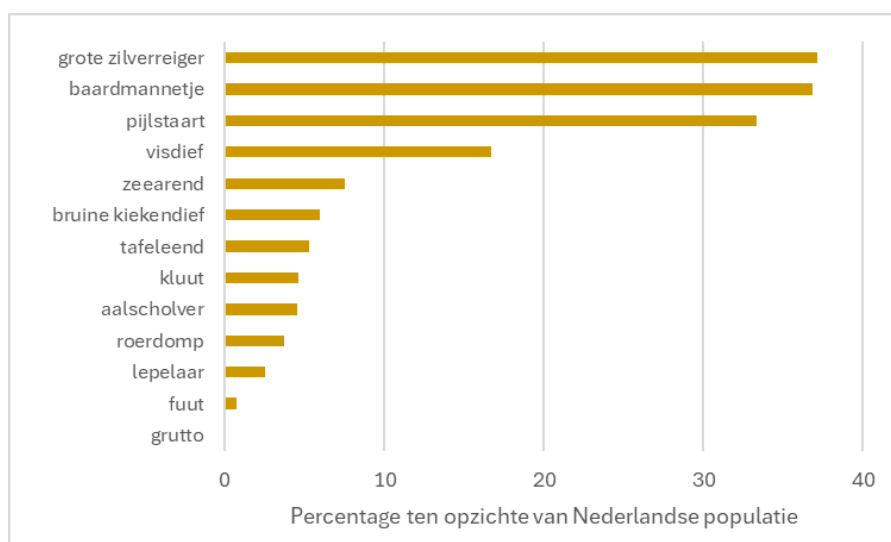
2.1. Aantallen en verspreiding van 15 icoonsoorten

Nationaal Park Nieuw Land kent vooral landschappen met open water en moeras. *Nieuw Land* heeft een relevantie voor vogelsoorten die het in het Nederlandse vastgelegde landschap moeilijk hebben. We kozen er daarom voor om informatie te verzamelen en presenteren van 15 vogelsoorten (hoofdstuk 1) die zich in dynamische landschapstypen thuis voelen. We presenteren van die soorten de verspreiding, aantallen en trends. De gekozen soorten horen echt bij het pionier-landschap van *Nieuw Land*. Ze zijn bijna overal in het park aanwezig, maar wel met accenten en verschillen tussen jaren (hoofdstuk 3 t/m 17). We maken in het rapport onderscheid tussen **broedvogels en pleisteraars**. Dat is een kunstmatig onderscheid, maar we bedoelen daarmee de vogelpopulaties die broeden in het park en de populaties die buiten de broedtijd aanwezig zijn en het gebied gebruiken als korte of lange tussenstop tijdens de trekperiode.

Broedvogels

Van de 15 gekozen soorten, planten 13 soorten zich ook voort in *Nieuw Land*. Voor die soorten is het verblijf in *Nieuw Land* dus een belangrijk onderdeel van hun jaarcyclus omdat ze dan jongen krijgen. De verspreiding en aantallen zijn verschillend per gebied (tabel 2.1) en kunnen ook enorm variëren per deelgebied en jaar. Zo is *Nieuw Land* voor soorten als grote zilverreiger, baardmannetje, pijlstaart, visdief en zeearend van groot belang als broedgebied binnen Nederland. Meer dan 5% van de landelijke populatie broedt namelijk in *Nieuw Land* (figuur 2.1). Ook voor zes andere keuzesoorten broedt meer dan 3% van Nederlandse populatie binnen de parkgrenzen. Dat terwijl het park maar 0,7% van het oppervlak van Nederland omvat. Veel van deze soorten staan op de Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten (o.a. visdief, zeearend en roerdomp).

De kunstmatige dynamiek maakt *Nieuw Land* extra aantrekkelijk voor broedvogels. In de broedperiode zijn vogels immers erg kwetsbaar omdat hun eieren en kuikens door roofdieren kunnen worden gegeten. In landschappen met veel water, eilanden, en overstroomde delen zijn vogels in het voordeel omdat ze kunnen vliegen. Ze vestigen zich op plekken waar de roofdieren moeilijk kunnen komen. *Nieuw Land* biedt dat type landschap aan ze. Ze vliegen dan wel geregeld op en neer tussen hun broedplek en voedselgebieden.

Figuur 2.1. Aandeel van broedparen van 13 karakteristieke vogelsoorten in Nationaal Park Nieuw Land ten opzichte van populaties in geheel Nederland. Van meerdere vogelsoorten broedt een wezenlijk deel van de Nederlandse populatie in het gebied. Landelijke populaties: [Vind informatie over vogelsoorten | Sovon Vogelonderzoek](#).

Tabel 2.1. Aantallen broedparen of nesten van broedvogels in Nationaal Park Nieuw Land per deelgebied en als NPNL-totaal van de laatste vijf jaren (2020 t/m 2025).

Soort	Houtrib- dijk	Trintel- zand	Marker Wadden	Oostvaar- dersdijk	Oostvaar- dersplassen	Lepelaar- plassen	Natte Gras- landen	NPNL
Aalscholver	0	0	0	-	10 – 100	200 – 700	-	200 – 800
Fuut	-	-	40 – 70	-	> 50	5 – 10	-	> 100
Lepelaar	50 – 100	0	0	-	0	0	-	50 – 100
Grote zilverreiger	0	0	0 – 10	0	80 – 230	30 – 100	-	140 – 260
Roerdomp	0	0	2 – 5	0	10 – 20	1 – 3	-	15 – 20
Zeearend	0	0	0 – 1	0	1	1	-	2 – 3
Bruine kiekendief	0	1	3	0	50	2	-	55 – 60
Pijlstaart	0	0	1 – 5	0	0	0	-	1 – 5
Tafeleend	0	1 – 10	70	0	-	15	-	75 – 100
Kluut	0	30 – 70	50 – 200	0	0	0	-	80 – 300
Grutto	0	0	1 – 5	0	0	0	-	1 – 5
Visdief	0	500 – 1000	1500 – 4500	0	0	0	-	2000 – 5000
Baardman	0	-	50 – 100	-	200 – 600	15 – 20	-	300 – 700

Pleisteraars

Ook buiten de broedperiode zijn veel vogelsoorten in grote aantallen aanwezig in *Nieuw Land* om te foerageren en/of rusten (tabel 2.2, figuur 2.2). Vele duizenden aalscholvers, sterns en eenden bezoeken *Nieuw Land* dan voor kortere of langere tijd. Bij sommige soorten overlapt de broedperiode met de trekperiode. Visdieven broeden en foerageren bijvoorbeeld in *Nieuw Land*. Als de kuikens van de vroegst broedende paren kunnen vliegen, blijven deze jongen nog enige tijd in het gebied. Tegelijkertijd zitten andere broedparen nog op de eieren. De maximale aanwezige aantallen omvatten dan ook een mix van individuen die nog broeden, aansterken voor de trek of onderweg zijn vanuit het noorden. Andere soorten zoals pijlstaart, tafeleend en grutto zijn vooral talrijk na de broedperiode.

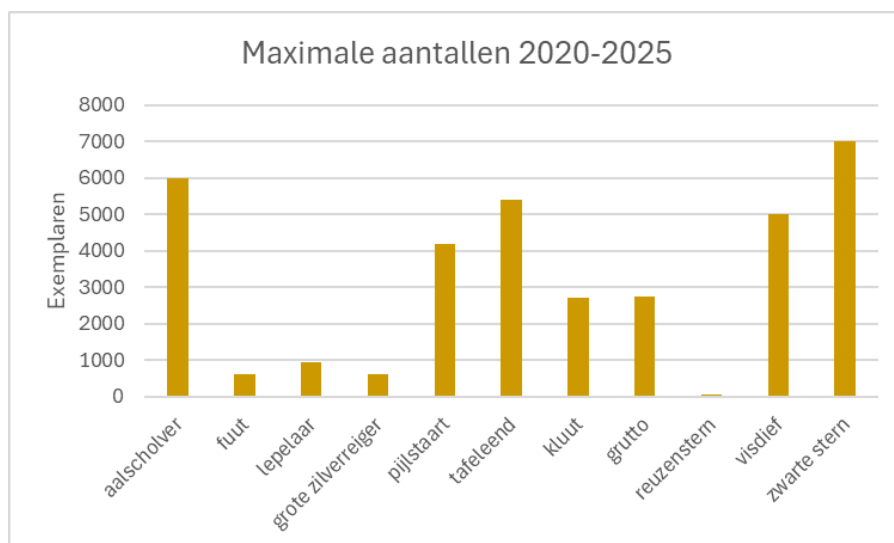
Tabel 2.2. Aantallen pleisteraars in Nationaal Park Nieuw Land per deelgebied en als NPNL-totaal van de laatste vijf seizoenen (2020/21 t/m 2024/25). Grotere getallen zijn afgerond op tientallen.

Soort	Houtrib- dijk	Trintel- zand	Marker Wadden	Oostvaar- dersdijk	Oostvaar- dersplassen	Lepelaar- plassen	Natte Gras- landen	NPNL
Aalscholver								
<i>Gemiddelde</i>	350	-	50	40	8	6	370	820
<i>Maximum</i>	4930	5000	740	520	70	160	1970	6020
Fuut								
<i>Gemiddelde</i>	30	-	100	50	1	1	8	190
<i>Maximum</i>	260	54	490	140	7	5	40	610
Lepelaar								
<i>Gemiddelde</i>	40	-	20	50	100	10	3	210
<i>Maximum</i>	230	110	150	170	700	60	18	930
Grote zilverreiger								
<i>Gemiddelde</i>	13	-	16	3	120	16	30	180
<i>Maximum</i>	80	15	170	18	520	70	170	610
Zeearend								
<i>Gemiddelde</i>	0	-	1	0	12	2	0	13
<i>Maximum</i>	2	2	3	1	23	4	2	30
Pijlstaart								
<i>Gemiddelde</i>	8	-	180	0	350	17	5	480
<i>Maximum</i>	80	70	1840	0	3680	90	200	4180
Tafeleend								
<i>Gemiddelde</i>	180	-	290	30	13	16	140	640
<i>Maximum</i>	4140	1500	1160	580	330	60	2070	5380
Kluut								
<i>Gemiddelde</i>	16	-	110	0	310	4	3	380
<i>Maximum</i>	250	30	460	2	2640	30	40	2710
Grutto								
<i>Gemiddelde</i>	1	-	110	2	330	6	8	400
<i>Maximum</i>	40	120	970	60	2700	60	160	2740
Reuzensterne								
<i>Gemiddelde</i>	4	-	3	0	0	0	0	7
<i>Maximum</i>	30	8	30	0	2	1	0	40

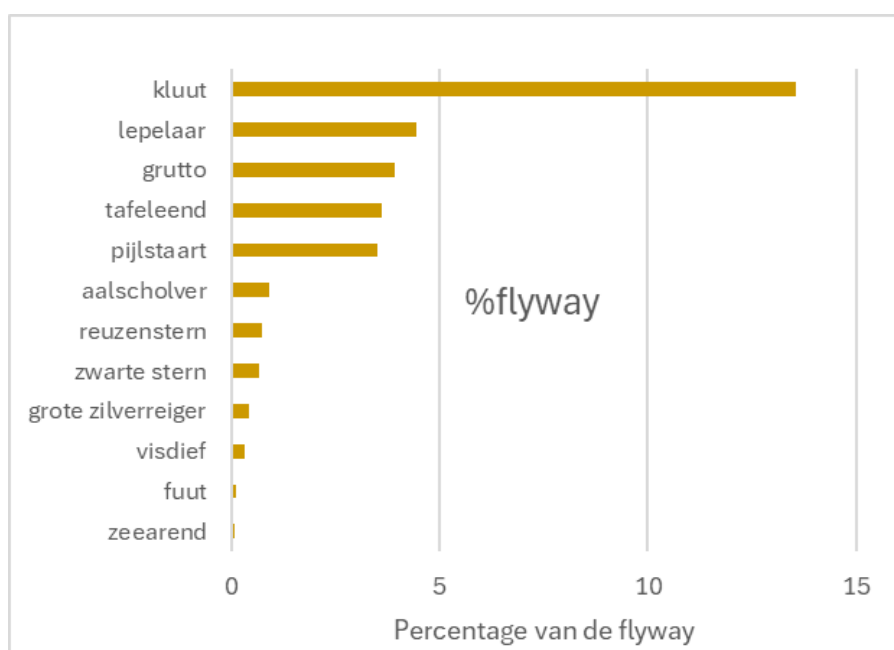

<i>Slapend max.</i>		10 – 30	10 – 40					30 – 50
Visdief								
<i>Gemiddelde</i>	450	-	1090	40	0	0	7	1590
<i>Maximum</i>	2150	1400	4210	200	0	0	130	4760
Zwarte stern								
<i>Gemiddelde</i>	90	-	13	1	-	0	0	100
<i>Maximum</i>	2400	1300	300	16	200	0	15	2430
<i>Slapend max.</i>	0	7000	4000	0	0	0	-	4000 – 7000

Nieuw Land is voor diverse soorten een wezenlijk leefgebied binnen de flyway. De flyway is het totale leefgebied dat een vogelsoort wereldwijd gebruikt gedurende het hele jaar. Een flyway-populatie is dus soortspecifiek: een soort kan broeden van het noorden van Noorwegen tot in Nederland en ze kunnen overwinteren van Nederland tot in Afrika. Dat zijn vaak omvangrijke populaties, en we zien dat van zeker vijf soorten meer dan 1% van de flyway-populatie op enig moment in *Nieuw Land* verblijft (figuur 2.3). Men gebruikt vaak 1% van deze populatieomvang als een drempelwaarde om een gebied te onderkennen als wetland van internationale betekenis (<https://www.ramsar.org/about/our-mission/wetlands-international-importance>). *Nieuw Land* is dus voor minimaal vijf van de icoonsoorten van internationaal belang.

Figuur 2.2. Maximale aantallen van 11 soorten pleisterende watervogels in Nationaal Park Nieuw Land.

Figuur 2.3. Aandeel van 12 karakteristieke vogelsoorten die buiten de broedtijd aanwezig zijn in Nationaal Park Nieuw Land ten opzichte van hun gehele flyway-populaties. Van vijf vogelsoorten pleistert een fors aandeel van de internationale populatie in *Nieuw Land*. Bronnen: <https://datazone.birdlife.org/species/factsheet/> en [Waterbird Population Estimates](#).

2.2. Vooral trekvogels in Nationaal Park Nieuw Land

Nationaal Park Nieuw Land is belangrijk voor vogels (paragraaf 2.1), maar waar komen ze vandaan en gaan ze heen? Dat is een vraag die vaak gesteld wordt. Het antwoord is niet eenduidig, maar in algemene zin geldt dat alle geselecteerde 15 vogelsoorten in enige mate “trekvogel” zijn, en dat *Nieuw Land* dus een korte of lange tussenstop is in hun jaarcyclus. Sommige soorten broeden er en gaan daarna naar het zuiden, andere komen van elders, stoppen kort en vliegen door. Ook zijn er soorten die juist de winterperiode van september tot april in het gebied leven. Dat klinkt overzichtelijk, maar in de praktijk loopt vaak alles door elkaar. Zo broeden pijlstaarten in *Nieuw Land*, maar individuen uit het noorden stoppen er ook in het voorjaar en de herfst kortere of langere tijd. Ze kunnen hier ook overwinteren, en mogelijk gaan de pijlstaarten die in *Nieuw Land* broeden na de broedperiode naar het zuiden. Het trekgedrag kan overigens ook verschillen tussen mannetjes en vrouwtjes en jonge en oude vogels. En bovenop deze variatie verandert het ook nog door het warmer wordende klimaat. Steeds meer individuen blijven tegenwoordig bijvoorbeeld noordelijker overwinteren.

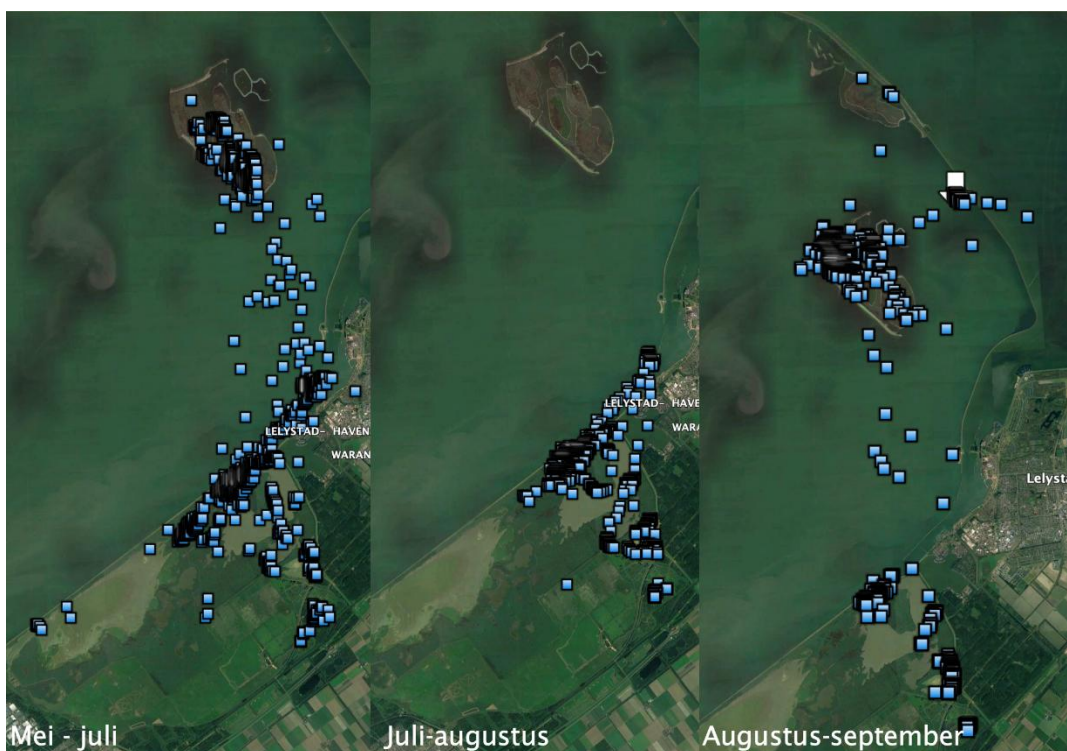
De afstanden en regelmaat waarmee vogels migreren, verschilt ook enorm per soort. Zo gaan alle visdieven en zwarte sterns vanaf de periode juli-september naar West-Afrika, en kunnen dan tot Namibië gaan. Dat is meer dan 10.000 kilometer enkele reis. Ze blijven daar tot maart-april om dan weer terug te gaan. Zeearenden zijn het andere uiterste. De volwassen vogels zijn het hele jaar behoorlijk honkvast, maar jonge individuen kunnen over Europa zwerven tot honderden kilometers van de geboorteplek. Roerdompen kunnen honkvast zijn, maar de vrouwtjes kunnen ook naar West-Afrika trekken. We hebben overigens geen idee waar de roerdompen van *Nieuw Land* na de broedtijd heen gaan. In hoofdstuk 3 bespreken we per soort het trekgedrag en de jaarcyclus.

2.3. Uitwisseling tussen de gebieden binnen *Nieuw Land*

De wetlands binnen *Nieuw Land* vormen voor vogels meer dan de som der delen. Door variatie in voedselaanbod, risico op predatie, jaarcyclusfase en sociale processen zijn er voorkeursgebieden waar ze rusten of broeden, en gebieden waar ze hun eten halen. Diverse soorten blijven min of meer binnen een beperkt gebied binnen de zomer of de winter. Zo vliegen baardmannetjes niet dagelijks op en neer tussen de Oostvaardersplassen en Marker Wadden. Wel kiezen ze na de broedtijd de

beste plekken en kunnen dan wel tussen de deelgebieden verplaatsen. Het andere uiterste zijn bijvoorbeeld lepelaars, reuzensterren en zwarte sterns. Deze soorten hebben gemeenschappelijke rust- of broedplekken en kunnen van daaruit tientallen tot meer dan 100 kilometer ver van hun rustplek eten gaan halen (figuur 2.4).

Figuur 2.4. Ruimtegebruik van rust- en foerageerplekken in Nationaal Park Nieuw Land door lepelaar David in 2023.

Eilanden zoals Marker Wadden en delen van het Trintelzand zijn essentieel voor vogels in wetlands. Zonder eilanden zijn veel vogelsoorten afwezig of schaars en wetlands minder divers en functioneel. Tot 2014 ontbraken bijvoorbeeld broedpopulaties van kokmeeuwen, zwartkopmeeuwen, visdieven en kluten binnen de begrenzing van *Nieuw Land*. Eilanden bieden een veilige plek waar roofdieren zoals vossen moeilijk kunnen komen. Dat is goed te zien bij kluten. Er foerageren honderden of duizenden kluten in de Oostvaardersplassen, maar ze durven er niet of nauwelijks te broeden. Dat doen ze op het veiligere Marker Wadden.

Vogels kunnen dagelijks op en neer vliegen, maar ook tussen jaren en seizoenen variëren in de plekken binnen *Nieuw Land*. Tussenjaarlijkse verplaatsingen zijn vaak het gevolg van de dynamiek in het gebied. Zo zorgde de drooglegging van het westelijk deel van de Oostvaardersplassen initieel voor een enorme toename aan lepelaars, kluten en grutto's die eten zochten in het ondiepe water. De aanleg van Marker Wadden trok veel lepelaars aan en inmiddels ook roerdompen. Na de droogval in de Oostvaardersplassen is dus wat extra ruimte gekomen voor deze soorten op Marker Wadden.

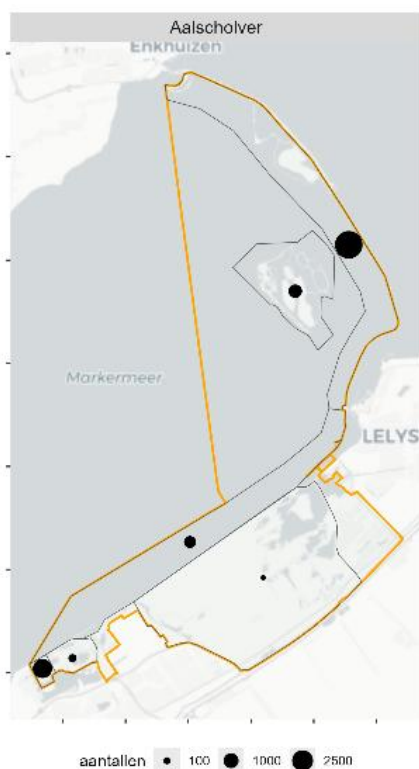
In hoofdstuk 3 tot en met 17 komen diverse voorbeelden van frequente en tussenjaarlijkse verplaatsingen binnen *Nieuw Land* aan bod.

3. Aalscholver

Aalscholvers lijken zwart, maar in het zonlicht glanzen ze prachtig zwartgroen en blauw. In hun broedkleed hebben ze witte vlekken op de onderbuik en veel wit op de kop. Jonge aalscholvers worden niet altijd herkend omdat ze bruin zijn en een geheel witte buik kunnen hebben. Ze nestelen in kolonies en vissen zowel in groot open water als in kleine meren, vaarten en stadsvijvers. Een deel van 'onze' aalscholvers trekt in de herfst naar het zuiden om te overwinteren. Omgekeerd komen er na de broedtijd veel aalscholvers uit het noorden en oosten naar Nederland.

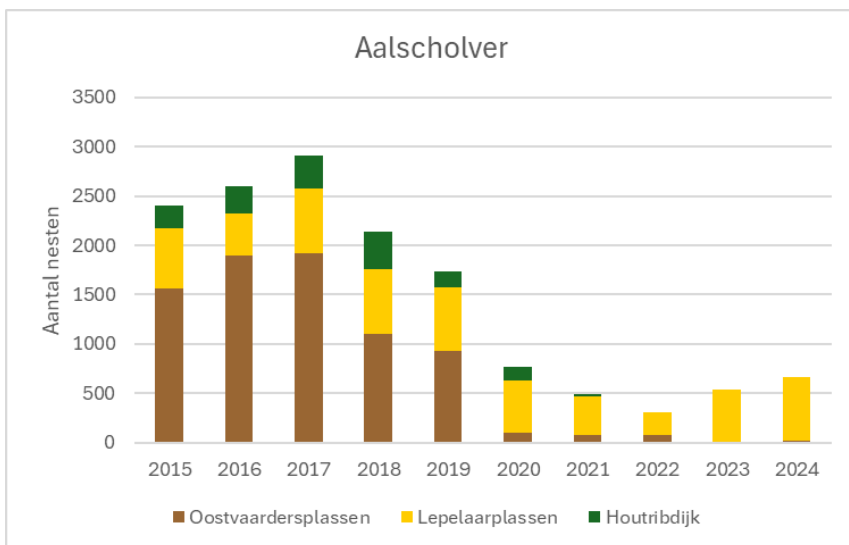
Figuur 3.1. Verspreiding van aalscholvers buiten de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

3.1. De ups en downs van aalscholvers in *Nieuw Land*

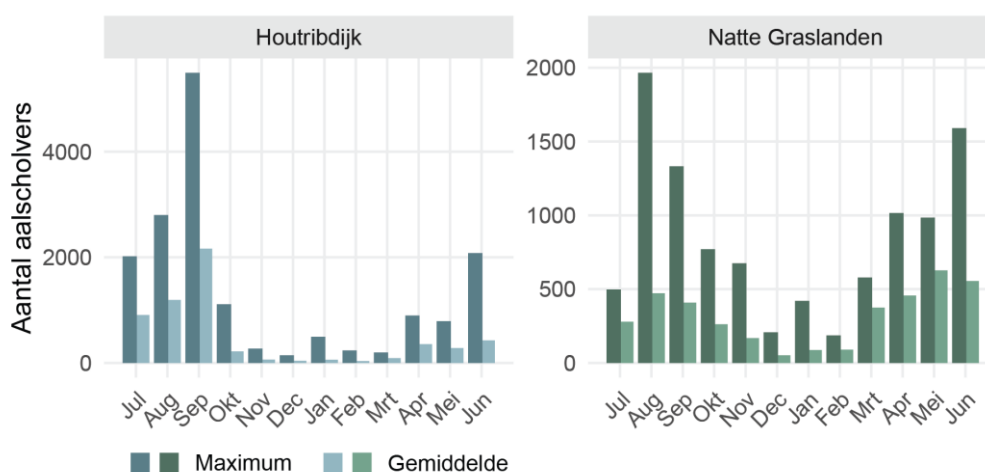
Aalscholvers broeden en pleisteren in *Nieuw Land* (figuur 3.1). Grote kolonies vestigden zich in de jaren tachtig in de Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen. De aantallen liepen destijds op tot meer dan 10.000 paar. In het Markermeer bevond zich tussen 2005 en 2021 een kolonie van honderden paren op de plek waar nu het Trintelzand ligt (en Ierst). Tegenwoordig is de aalscholver een schaarse broedvogel in *Nieuw Land* met ‘slechts’ enkele honderden paren (tabel 2.1, figuur 3.2). Het belangrijkste voedselgebied in *Nieuw Land* is het Markermeer. Aalscholvers zijn het hele jaar aanwezig, hoewel in de winter in kleinere aantallen (figuur 3.3). In de nazomer kunnen de aantallen oplopen tot meer dan 5.000 exemplaren. Op de dagrustplekken van het Trintelzand en de Natte Graslanden rusten vele duizenden aalscholvers (figuur 3.3).

De aantallen rustende en foeragerende aalscholvers zijn in de loop der jaren niet wezenlijk veranderd (figuur 3.4). Ze rusten 's nachts vooral in de Lepelaarplassen, op IJerst en het Trintelzand waar soms meerdere duizenden aalscholvers de nacht doorbrengen. Ze profiteren duidelijk van de aanleg van veilige eilanden. Op Marker Wadden zijn ze overigens niet talrijk (figuur 3.1).

Figuur 3.2. Aantallen broedende aalscholvers in *Nieuw Land* van 2015 tot en met 2024. Bron: Rijkswaterstaat/Sovon.

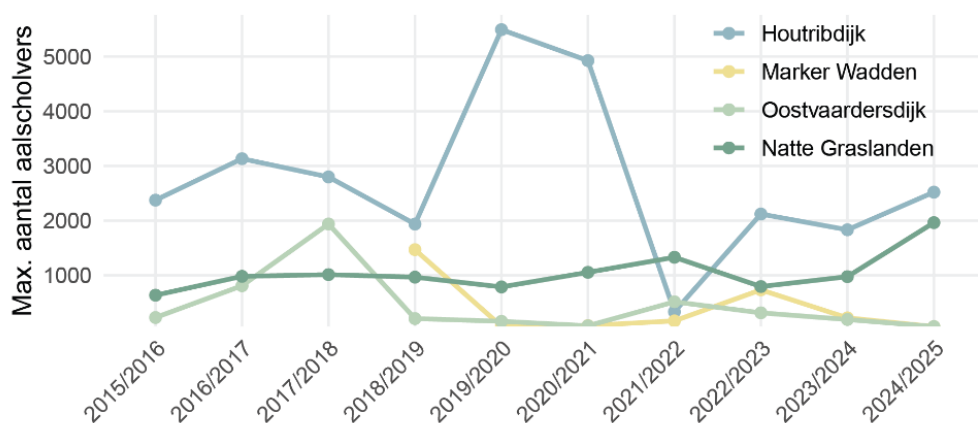

Figuur 3.3. Aantallen pleisterende aalscholvers gedurende het seizoen op water en rustplekken langs de Houtribdijk en rustend in bomen van de Natte Graslanden (periode 2015/16 tot en met 2024/25).

3.2. Samen eten in troebel water

Aalscholvers kunnen in bijna alle watertypen hun voedsel vinden. Spectaculair zijn groepen van honderden tot duizenden aalscholvers die samen vissen opjagen en vangen. Ook wel *sociaal* foerageren genoemd. Vooral in op de plekken met troebel water van het Markermeer duiken ze dan gelijktijdig onder, om gezamenlijk weer boven te komen. Zo vangen ze scholenvissen zoals spieringen, baarzen en possen. Andere vogelsoorten, zoals sterns, profiteren ervan en pikken visjes op die proberen te ontsnappen. Dat heet *gefaciliteerd foerageren*. Ook kunnen aalscholvers in hun eentje vissen langs oevers en in vaarten en sloten van landelijk en stedelijk gebied. De aalscholvers rusten overdag en in de nacht op eilanden, strekdammen en in moerasbos. Ze vliegen veelvuldig op en neer tussen rustplekken en voedselgebieden. Ook wisselen ze veel uit tussen het Markermeer en het IJsselmeer. Als het Markermeer dichtvriest, vertrekken ze naar de zoute wetlands in de Delta of de Noordzeekust.

Figuur 3.4. Trend van maximale aantallen pleisterende aalscholvers op water en rustplekken van de Houtribdijk en Oostvaardersdijk, op Marker Wadden en rustend in de bomen van de Natte Graslanden van 2015/16 tot en met 2024/25.

3.3. Waar kan je aalscholvers zien in *Nieuw Land*?

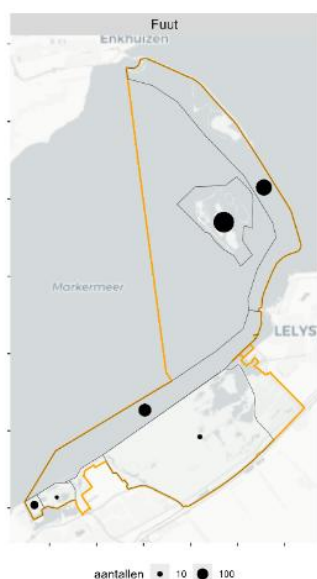
Aalscholvers kan je het hele jaar overal in het park zien. Het mooiste zijn groepen sociaal foeragerende aalscholvers. Je hebt daar bijvoorbeeld kans op langs de Oostvaardersdijk, vanaf de veerboot naar Marker Wadden of bij het sluizencomplex van de Houtribdijk. Een kolonie kan je van vanuit de kijkhut in de Lepelaarsplassen bekijken.

4. Fuut

Futen zijn visetende watervogels, die diep kunnen duiken om hun voedsel te verzamelen. Ze hebben in het voorjaar een prachtig kleed met een kuif. In de loop van augustus ruien ze naar hun witte winterkleed. Ze broeden in waterplantenrijke moerassen waar ze hun drijvende nest bouwen. In het najaar komen er veel futen naar *Nieuw Land*, onder andere uit Scandinavië en centraal en Oost Europa.

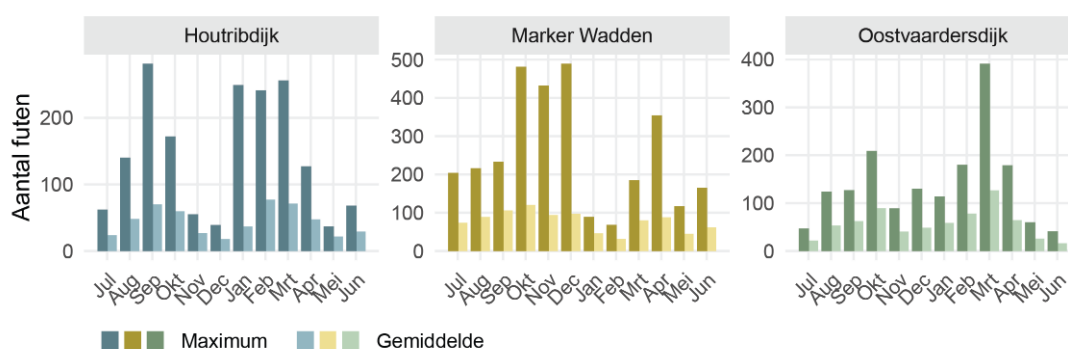

Figuur 4.1. Verspreiding van futen buiten de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

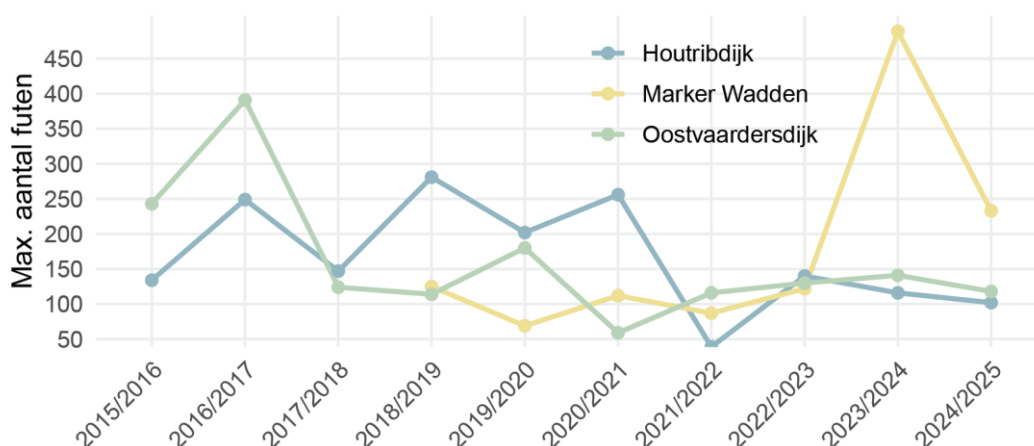

4.1. Vooral talrijk na de broedtijd in *Nieuw Land*

Futen broeden verspreid in kleine aantallen in *Nieuw Land*. Alleen op Marker Wadden zijn ze talrijker, met kolonies van enkele tot meer dan 10 nesten vlak bij elkaar. Na de broedtijd nemen de aantallen toe, waarna ze in de winter weer wat schaarser zijn (figuur 4.2). De meeste futen zwemmen op het Markermeer inclusief de ondieptes van Marker Wadden, Trintelzand, Natuurboog en Ierst (figuur 4.1, tabel 2.2). In de binnendijkse moerassen zijn ze in de winter schaars. Buiten de broedtijd kunnen de aantallen in *Nieuw Land* oplopen tot meer dan 600 futen. De aantallen zijn op het Markermeer weliswaar licht afgenomen (figuur 4.3), maar dankzij Marker Wadden weer toegenomen door de extra variatie in het voedselgebied. In de geulen en ondieptes van Marker Wadden foerageren bijvoorbeeld gemiddeld 90 tot soms wel bijna 500 futen. Een veel hogere dichtheid dan het omringende open water.

Figuur 4.2. Aantallen pleisterende futen gedurende het seizoen op het open water langs de Houtribdijk en de Oostvaardersdijk en op en rond Marker Wadden (2015/16 tot en met 2024/25).

Figuur 4.3. Trend van pleisterende futen op het open water langs de Houtribdijk en Oostvaardersdijk en op Marker Wadden van 2015/16 tot en met 2024/25.

4.2. Een viseter van ruw open water en ondieptes

Futen kunnen bijna met alle watertypen goed uit de voeten. Zo zwemmen ze in ruw open water om scholenvisjes, zoals spieringen, te vangen, maar duiken ook tussen basaltblokken aan de oevers van het Markermeer naar de talrijke (exotische) grondels en kreeften. Het water in het Markermeer is voor futen op veel plekken blijkbaar helder genoeg om vissen te vangen. De futen rusten op windluwe plekken zoals bij eilanden en langs dijken. Op Marker Wadden zijn ze vooral talrijk in de herfst, terwijl het Markermeer in de winter belangrijk is voor futen (figuur 4.2). Als het Markermeer dichtvriest, vertrekken ze naar de zoute wetlands in de Delta of de Noordzeekust. Kleinere aantallen zijn dan nog aanwezig in het open water bij sluizen zoals de Blocq van Kuffeler of de Houtribsluis.

4.3. Waar kan je futen zien in *Nieuw Land*?

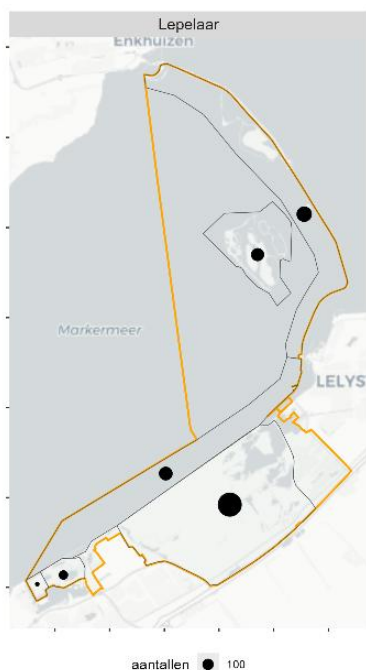
Futen kan je het hele jaar overal in het park zien. In het voorjaar en zomer bijvoorbeeld baltsend, of met kuikens, in moerassen, maar ook in havens. Heel mooi zijn de grote groepen futen in de winter langs de Houtribdijk of aan de Markermeerzijde vanaf Parkeerplaats Julianapad of het uitkijkpunt het Nonnetje op de Oostvaardersdijk. Het Bovenwater, ten noorden van de Oostvaardersplassen, is ook een goede plek om groepen te zien.

5. Lepelaar

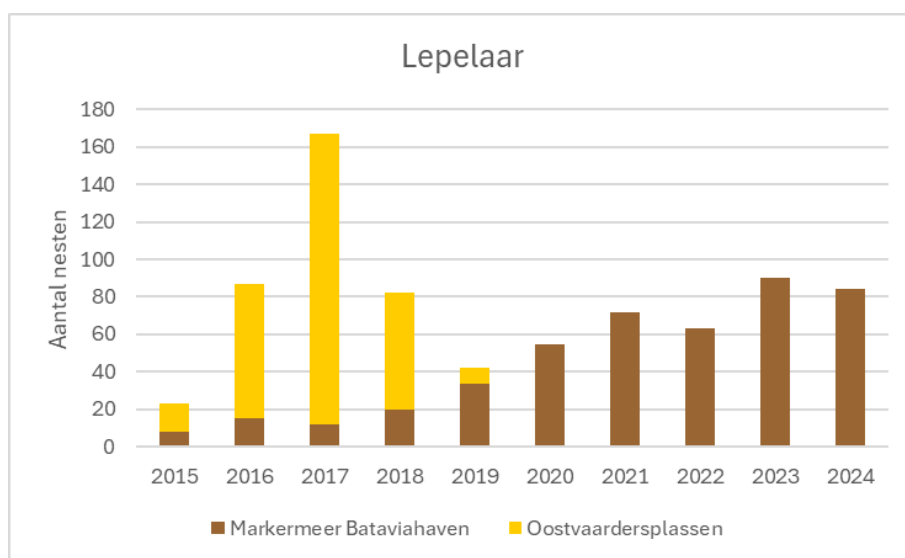
Lepelaars zijn onmiskenbare grote, witte vogels met een lepelvormige snavel. In het broedseizoen hebben ze sierlijke lange veren op hun kop en een oranjegele borstband. Ze broeden in kolonies, waarbij ze graag aansluiten bij andere kolonievogels, zoals meeuwen, reigers en aalscholvers. Op plekken zonder grondpredatoren, zoals vossen, of plekken die moeilijk toegankelijk zijn, kunnen ze op de grond broeden. Zo broeden ze in het IJsselmeergebied op vooroevers en kunstmatige structuren, zoals de dam bij Bataviahaven waar ze een veilige broedplek vinden. Ook broeden ze in struweel en bomen (veilig voor grondpredatoren) in moerassen en in sommige stadsparken. Lepelaars foerageren in zoet en zout water, zolang het water maar ondiep genoeg is. Ze eten vooral vissen en garnalen, maar ook exotische rivierkreeften. Daarbij zwiepen ze hun snavel van links naar rechts door het water en vangen hun prooi op de tast. Ze foerageren bij voorkeur 's nachts en rusten overdag. Lepelaars overwinteren vooral in Zuid-Europa en West-Afrika. Ze keren al vanaf februari terug, en de laatste trekkers blijven tot in oktober. Steeds vaker blijven er lepelaars in Nederland overwinteren.

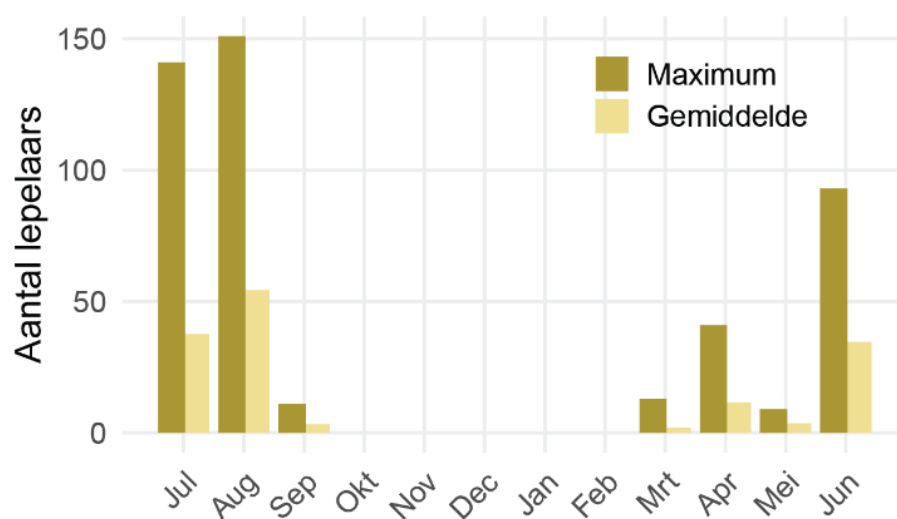
Figuur 5.1. Verspreiding van lepelaars buiten de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

5.1. Lepelaars vinden een veilige broedplek op een dam

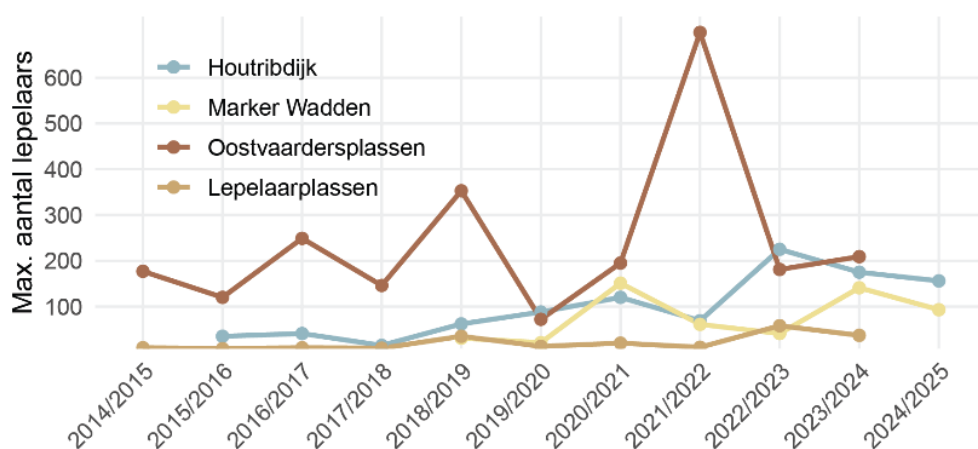
Lepelaars voelen zich al lange tijd overal thuis in *Nieuw Land* (figuur 5.1). De Lepelaarplassen dankt zelfs zijn naam aan de lepelaarkolonie die lang afwezig was, maar in 2025 terug was. In de jaren 90 was de kolonie in het riet-moeras van de Oostvaardersplassen zelfs één van de belangrijkste kolonies in Nederland. Daarna namen de aantallen af, en na 2019 werd daar niet meer gebroed (figuur 5.2). Gelukkig vonden de lepelaars een nieuwe broedplek in *Nieuw Land*. Dit keer niet in één van de natuurgebieden, maar op een dam bij Bataviahaven. Daar broeden nu 50-100 paren (figuur 5.2, tabel 2.1). Tussen de meeuwen en vlieren vinden ze hier een veilige broedplek met rondom veel foerageergebieden, waarvan de Oostvaardersplassen en Marker Wadden het belangrijkste zijn. In de nazomer zijn de grootste aantallen lepelaars in *Nieuw Land* (figuur 5.3). Veruit de meeste lepelaars trekken weg uit *Nieuw Land* vanaf september/oktober, hoewel er altijd wel enkele overwinteraars zijn. Vanaf maart zijn ze dan weer aanwezig. De aantallen pleis-teraars fluctueren enorm, maar lijken wel geleidelijk toe te nemen door het ruime extra aanbod aan voedselgebied van Marker Wadden en Trintelzand (figuur 5.4).

Figuur 5.2. Aantallen broedende lepelaars in *Nieuw Land* 2015-2024. Bron Lowland Ecology Network/Rijkswaterstaat/Sovon.

Figuur 5.3. Aantallen pleisterende lepelaars op Marker Wadden gedurende het seizoen van 2018/19 tot en met 2024/25

Figuur 5.4. Trend van pleisterende lepelaars moerassen langs de Houtribdijk, Marker Wadden, Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen van 2014/15 tot en met 2024/25.

5.2. Variatie aan visplekken in *Nieuw Land*

Lepelaars zijn in staat om nieuwe visplekken snel te ontdekken. Alle beschikbare ondieptes in *Nieuw Land* benutten ze om te vissen. Terwijl Marker Wadden nog werd aangelegd, lieten lepelaars met GPS-zenders al zien, hoe ze visten langs de contouren van de nieuwe eilanden. Ook reageren ze sterk op grote ingrepen in waterpeil. Zo foerageerden er honderden lepelaars in 2021 in de Grote Plas in de Oostvaardersplassen toen het waterpeil werd verlaagd in verband met het moerasherstel (figuur 5.4). Door deze tijdelijke drooglegging werd het ongeschikt als foerageergebied. In die jaren foerageerden de meeste lepelaars juist weer op Marker Wadden. Dit voorbeeld laat ook meteen de kracht van *Nieuw Land* zien. Lepelaars kunnen altijd wel ergens vissen.

Lepelaars laten goed de samenhang tussen de gebieden zien. Er is veel variatie in hoe lepelaars de gebieden gebruiken binnen het jaar en tussen jaren. Zo lieten lepelaars met GPS-zenders zien dat ze tijdens het broedseizoen vooral tussen de kolonie bij Bataviahaven en de Oostvaardersplassen pendelden om in de nazomer overdag te rusten op Ierst en te foerageren op Marker Wadden of zelfs uitsluitend op Marker Wadden te verblijven (figuur 2.4).

5.3. Waar kan je lepelaars zien in *Nieuw Land*?

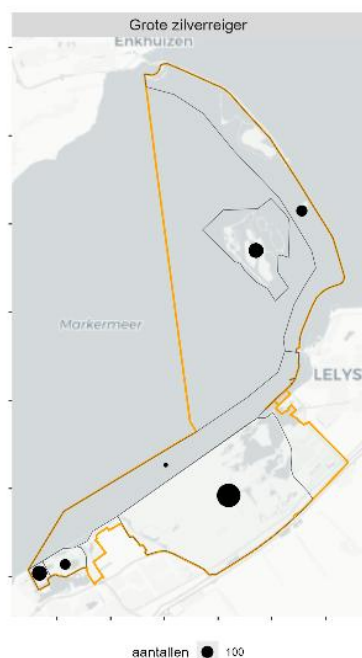
De lepelaarkolonie in Bataviahaven ligt weliswaar op enige afstand van de Oostvaardersdijk, maar je kan met een verrekijker of telescoop de vogels op de nesten zien zitten. Je kan heel mooi groepjes lepelaars zien arriveren en vertrekken. De Oostvaardersplassen, Marker Wadden en de Natte Graslanden van de Lepelaarplassen zijn veruit de beste plekken om foeragerende of rustende lepelaars te zien. In de nazomer (juli-september) zijn de aantallen het hoogst, dus ook de trefkans. Een rondje op het bezoekerseiland van Marker Wadden levert meestal lepelaars op. Jaarlijks wisselt het sterk waar de grootste aantallen in de Oostvaardersplassen zitten, afhankelijk van de waterdiepte. Maar meestal rust er wel een groep voor Hut de Zeearend en langs de Knardijk. Veruit de meeste lepelaars trekken weg vanaf september/oktober, hoewel er altijd wel enkele overwinteraars zijn. Vanaf maart zijn ze dan weer te zien in *Nieuw Land*.

6. Grote zilverreiger

Grote zilverreigers zijn groter dan een blauwe reiger en hebben een prachtig wit verenkleed. In de winter hebben ze een gele snavel en in de broedperiode een zwarte snavel. Dan hebben ze ook lange siervieren (*egrettes*) waarvoor ze vroeger helaas veel bejaagd werden. Ze nestelen in kolonies en vangen hun voedsel wadend in het water, maar ook in graslanden en ruigtes op het land. Ze eten vissen, amfibieën, muizen, mollen en ongewervelden zoals kreeften. Grote zilverreigers broeden in kolonies in waterriet of in struweel. Ze slapen gedurende de nacht in struweel of op eilanden. Belangrijk is dat broed- of rustplekken moeilijk bereikbaar zijn voor roofdieren zoals vossen. Vanuit de kolonies vliegen ze tot meer dan 20 kilometer naar hun voedselgebieden. Vanaf september komen er veel grote zilverreigers vanuit centraal Europa naar Nederland om te overwinteren. Dan nemen de aantallen flink toe.

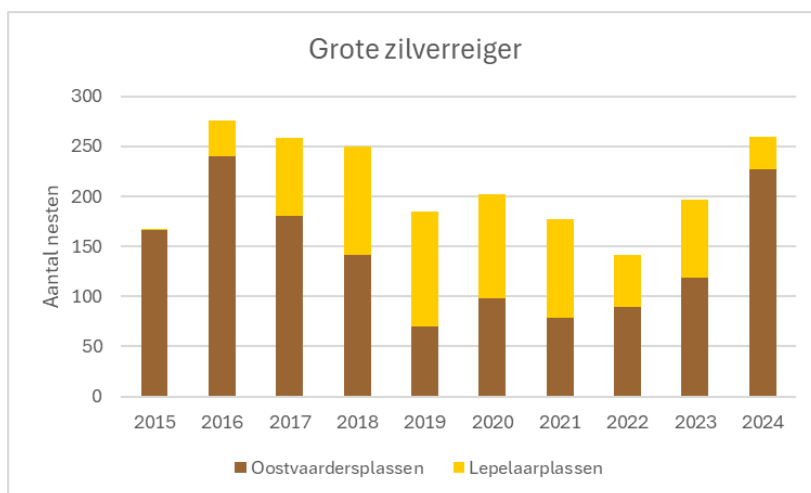

Figuur 6.1. Verspreiding van grote zilverreigers buiten de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

6.1. De terugkeer van een sierlijke reiger

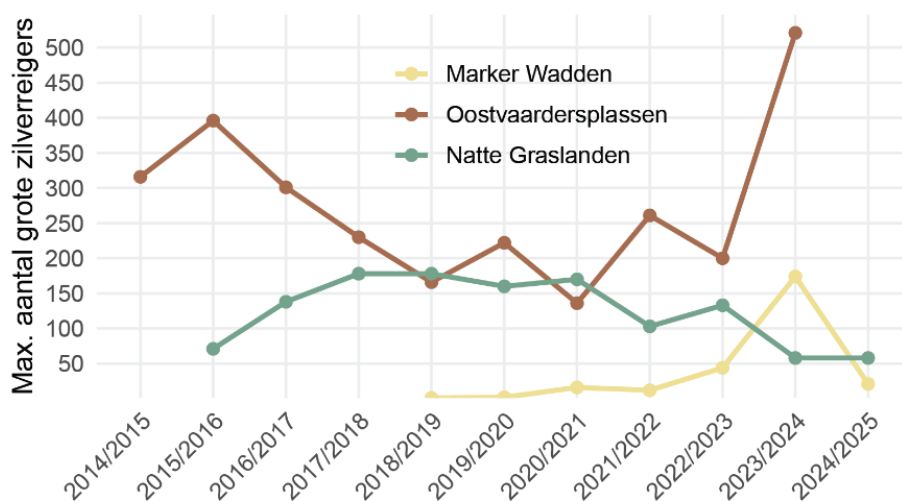
Grote zilverreigers broeden en pleisteren jaarrond in *Nieuw Land* (figuur 6.1 en 6.2). Sinds deze soort Europees beschermd is, nemen ze weer in aantal toe in Europa en hebben ze ook Nederland geleidelijk weer geherkoloniseerd. *Nieuw Land* was in 1977 de eerste plek in Nederland waar ze weer gingen broeden. Tegenwoordig broeden ze in de Oostvaardersplassen, Lepelaarplassen (figuur 6.2) en sinds 2025 ook op Marker Wadden.

De omvang van de broedpopulatie schommelt jaarlijks en is vooral afhankelijk van het waterbeheer in de Oostvaarderplassen. In ongunstige jaren in de Oostvaardersplassen nemen de aantallen in de Lepelaarplassen iets toe (figuur 6.2). Buiten de broedperiode verblijven er maximaal ongeveer 700 tot 1.000 grote zilverreigers in *Nieuw Land*. Het talrijkst zijn ze in het vroege voorjaar.

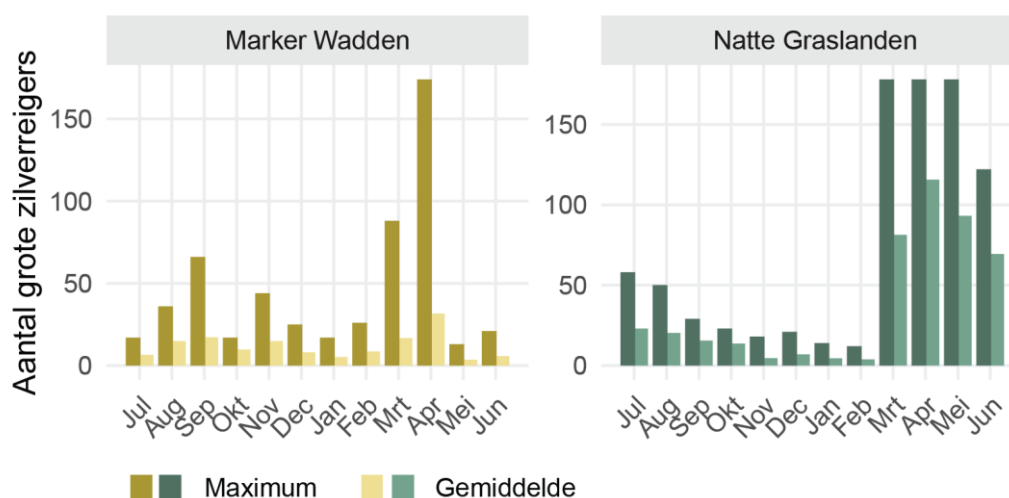

Figuur 6.2. Aantallen broedende grote zilverreigers in *Nieuw Land* 2015-2024. Bron Rijkswaterstaat/Sovon.

Dankzij de aanleg van Marker Wadden en Trintelzand is er veel voedselgebied bijgekomen en nemen de aantallen toe (figuur 6.3). Het dynamische peilbeheer in de Oostvaardersplassen geeft de reigers periodiek een fantastisch aanbod aan ondiep visrijk water. Ze zijn niet overal op elk moment talrijk. Op Marker Wadden zijn ze vooral talrijk in het voorjaar, terwijl ze bijvoorbeeld in De Natte Graslanden ook in juli-augustus talrijker zijn (figuur 6.4).

Figuur 6.3. Trend van pleisterende grote zilverreigers op Marker Wadden, Oostvaardersplassen en Natte Graslanden van 2014/15 tot en met 2024/25.

Figuur 6.4. Aantallen pleisterende grote zilverreigers gedurende het seizoen op Marker Wadden en in de Natte Graslanden van 2015/16 tot en met 2024/25.

6.2. Een vogel van oevers, moeras en grasland

Grote zilverreigers foerageren in *Nieuw Land* in ondiepe wateren, op graslanden en ruigtevelden, maar ook veelvuldig op de basaltbloken aan de voet van dijken waar kleine vissen zoals grondels en jonge baarzen talrijk zijn. Als er veel muizen zijn, lopen ze zelfs in groepen op graslanden van Oostvaarders- en Lepelaarplassen. In *Nieuw Land* verplaatsen ze zich veelvuldig tussen gebieden. Zo slapen ze onder andere op Marker Wadden en vliegen naar de Houtribdijk om te eten. De dynamiek van de moerassen, biedt ze afwisselend geschikt leefgebied. In 2021/22 zette men het waterpeil flink omlaag in de Oostvaardersplassen en kwamen de reigers van heinde en verre omdat de vele visjes in het ondiepe water goed te vangen waren. In 2023/24 waren ze juist op Marker Wadden erg talrijk (figuur 6.4).

6.3. Waar kan je grote zilverreigers zien in *Nieuw Land*?

Grote zilverreigers kan je het hele jaar overal in het park zien. Kolonies zijn moeilijk of niet te bekijken vanwege de grote afstand tot de paden. Wel kan je overal zilverreigers bekijken, die vissen of muizen vangen. Zoek vooral in het voorjaar vanuit een kijkhut naar de volwassen vogels met hun prachtige sierveren.

7. Roerdomp

Roerdompen zijn iets kleiner dan een blauwe reiger en hebben een zeer goede schutkleur. Ze zijn niet schuw, maar ze leven vooral in het riet of hoog dicht gras. Mannetjes hebben een zware diepe roep die meer dan een kilometer ver te horen is. Binnen een territorium van een mannetje kunnen meerdere vrouwtjes een nest bouwen. De vrouwtjes zorgen alleen voor de jongen. Roerdompen vangen overdag wadend in het water vissen, kikkers en kreeften, maar ook muizen in graslanden en ruigtes op het land. Roerdompen die in Nederland broeden, trekken deels weg, soms tot ver in West-Afrika. Vanaf september komen er flinke aantallen roerdompen vanuit Centraal en Noord-Europa naar Nederland om te overwinteren.

Figuur 7.1. Verspreiding van aantallen roepende mannetjes roerdrompen in de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

7.1. Variatie in aantallen door dynamiek

Roerdrompen broeden in de Oostvaardersplassen, Lepelaarplassen en op Marker Wadden (tabel 2.1, figuur 7.1). Ze foerageren in de omgeving van de broedplekken, maar ze kunnen in de winter ook langs sloten en vaarten hun voedsel zoeken. Ze lopen dan door ondiepe wateren, op graslanden en ruigtevelden. In totaal gaat het in *Nieuw Land* om ongeveer 15 tot 20 territoriale mannetjes (tabel 2.1). We weten niet hoeveel vrouwtjes er nestelen. De aantallen fluctueren enorm in de Oostvaardersplassen door het peilbeheer. Recent is er broedgebied bijgekomen op Marker Wadden. Daardoor is er in *Nieuw Land* meer variatie en oppervlak bijgekomen in het leef-gebied. We hebben geen idee waar de roerdrompen, die broeden in *Nieuw Land*, in de winter naartoe gaan. Mogelijk blijft een deel, want ook in de winter zijn er onbekende aantallen roerdrompen in *Nieuw Land*. Ze leven dan bijvoorbeeld in kleine rietstroken langs sloten en dijken.

7.2. Meestal in de dekking van vegetatie

Roerdrompen broeden vrijwel uitsluitend in riet dat in water staat. Belangrijk is dat de plekken moeilijk bereikbaar zijn voor roofdieren zoals vossen. De mannetjes

hebben kleine tot zeer grote territoria. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat een mannetje dat begin april op Marker Wadden roept, een week later in de Oostvaardersplassen zit. Mannetjes roerdompen vliegen tijdens de broedperiode bijvoorbeeld af en toe tussen Noord-Holland en de Oostvaardersplassen op en neer. De vrouwtjes zijn in de broedtijd minder mobiel en blijven in de omgeving van het nest. Ze vliegen wel lokaal op en neer om voedsel te halen voor hun jongen. Roerdompen profiteren enorm van waterpeildynamiek in moerassen. In droge jaren zijn ze weliswaar afwezig, maar keren direct in flinke aantallen terug in een jaar dat het riet met de voeten in het water staat. Als het peil stijgt krijg je niet alleen geschikt riet, maar ook een piek van kleine vissen en amfibieën. Dus ideaal voor roerdompen: veel voedsel en veilige broedplekken.

7.3. Waar kan je roerdompen zien in *Nieuw Land*?

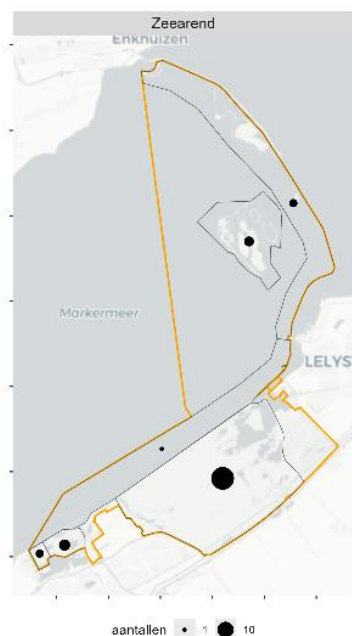
Roerdompen kan je het beste in de periode maart tot en met oktober zien. Goede kansen om ze te ontdekken heb je in juni (als ze vaker vliegen) op Marker Wadden of in de Oostvaardersplassen. Wellicht is een roerdomp horen nog mooier dan er één zien. In mei kan je ze in alle moerassen horen roepen. Het beste rond zonsondergang of -opgang.

8. Zeearend

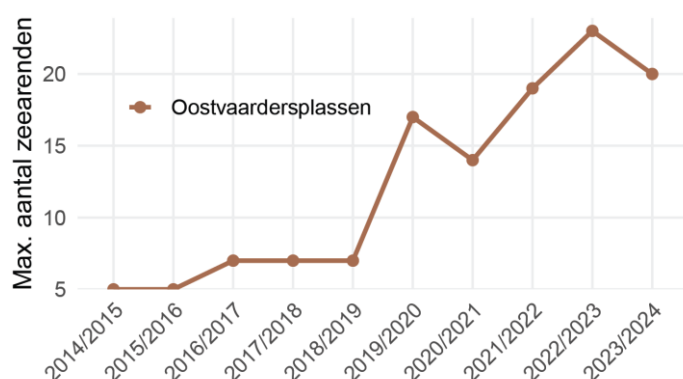
Zeearenden zijn grote roofvogels. De jongen zijn bruin en in de loop der jaren wordt de kop lichter en de staart wit. Ze zijn schuw en leven in zoete wetlands met een afwisseling van open water, moeras en bos. Ze starten al in december met het uitzoeken en bouwen van een nest dat ze vaak jarenlang gebruiken als de boom niet omvalt. Ze eten vooral watervogels en grote vissen. De volwassen zeearenden blijven jaarrond in hun territorium dat heel groot kan zijn. In de zomer zwerven jonge zeearenden door Europa en komen er meer naar Nederland om te overwinteren. Zeearenden zijn dankzij bescherming in Europa toegenomen.

Figuur 8.1. Verspreiding van zeearenden buiten de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

8.1. Geleidelijke toename door meer leefgebied in NPNL

Aansluitend op de toename in Europa namen ze ook in Nederland in de winter toe en in 2006 ging het eerste Nederlandse paar in de Oostvaardersplassen broeden. Tegenwoordig broeden ze in de Oostvaardersplassen en de Lepelaarplassen. Op Marker Wadden en Trintelzand en omgeving is sinds 2025 een volwassen paar aanwezig. Dat mannetje werd in 2018 als nestjong geringd in de Biesbosch. Jaarrond zijn er in *Nieuw Land* meerdere onvolwassen zeearenden aanwezig die jagen in moerassen en op graslanden (figuur 8.1). De droogval van de westelijke Oostvaardersplassen zorgde voor een toename van zeearenden buiten de broedtijd (figuur 8.2). Ze kwamen af op de vele honderden stervende karpers en enorme aantallen watervogels. Het leefgebied in *Nieuw Land* is versterkt door de aanleg van Marker Wadden en Trintelzand (figuur 8.1).

Figuur 8.2. Trend van pleisterende zeearenden in Oostvaardersplassen van 2014/15 tot en met 2023/24.

8.2. Rust, ruimte en veel watervogels

Zeearenden broeden in landschappen met veel watervogels waar ze op kunnen jagen. De territoria zijn groot en de paren dulden geen andere paren. Zo vliegen de twee arenden van Marker Wadden op en neer tussen Enkhuizen en Lelystad. Hemelsbreed een afstand van 20 kilometer. Na vele decennia is het aantal broedparen in *Nieuw Land* slechts beperkt toegenomen. Buiten de broedtijd kunnen jonge zeearenden wel in groepen bij elkaar zitten, bijvoorbeeld bij stervende vissen of een zoogdier- of vogelkadaver. Als er maar voldoende eten is. Zeearenden kunnen last hebben van vogelgriep omdat ze van kadavers eten. Dankzij zenders weten we dat jonge zeearenden uit Nederland ook uitstapjes maken naar de omringende landen. Zeearenden die als nestjong in de Lepelaarplassen een zender kregen, broeden nu in Friesland. Zie voor meer leuke wetenswaardigheden over zeearenden met zenders: [GPS-loggers – Werkgroep Zeearend Nederland](#)

8.3. Waar kan je zeearenden zien in *Nieuw Land*?

Zeearenden kan je het hele jaar zien in alle gebieden. Vanaf de uitkijkpunten Duikeend en Nonnetje op de Oostvaardersdijk of de Praambult, heb je een goede kans er een te zien vliegen of rusten in een boom. Vanaf de boot naar Marker Wadden kan je ze zien op een top van een zandduin. En als je groepen ganzen in paniek ziet opvliegen, is de kans groot dat een zeearend de oorzaak is.

9. Bruine kiekendief

Bruine kiekendieven zijn middelgrote roofvogels. Ongeveer van het formaat van een buizerd. De mannetjes zijn bruin en grijs en de vrouwtjes zijn bruin met een lichte kop en een voorvleugel. Kenmerkend is hun manier van jagen, omdat ze laag over open landschap vliegen en hun vleugels in een V-vorm houden. Ze eten muizen, vogels en amfibieën. Ze bouwen hun nest riet of hoge kruiden. Bruine kiekendieven broeden in Nederland en de meeste trekken weg naar west Afrika. In augustus-september passeren er veel bruine kiekendieven uit noordelijke streken ons land. Steeds meer bruine kiekendieven blijven in Nederland overwinteren. Het duurt een paar jaar voordat jonge bruine kiekendieven gaan broeden.

Figuur 9.1. Verspreiding van bruine kiekendieven in de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

9.1. Lichte toename door extra broedgebied in *Nieuw Land*

Bruine kiekendieven zijn jaarrond in *Nieuw Land* aanwezig, maar zeldzaam in de winter. De meeste bruine kiekendieven van *Nieuw Land* broeden in de Oostvaardersplassen (40-70 paar, tabel 2.1, figuur 9.1). De aantallen schommelen daar beperkt tussen jaren (Kuypers & Cornelissen 2025). Kleinere aantallen broeden in de andere moerassen. De aantallen zijn licht toegenomen door de aanleg van onder meer Marker Wadden en Trintelzand. Informatie over de aantallen bruine kiekendieven buiten de broedperiode is minder systematisch verzameld in *Nieuw Land*. Op basis van tellingen van slaappleatsen en foeragerende individuen overdag is het aannemelijk dat er in piekperiodes meer dan 100-150 aanwezig zijn. Er overwinteren jaarlijks kleine aantallen in *Nieuw Land*.

9.2. Riet, ruigte en graslanden

Bruine kiekendieven nestelen in *Nieuw Land* op de grond, vooral in rietlanden. Ze kunnen ook in ruigtekruiden nestelen. Ze jagen in de moerassen en graslanden op muizen, vogels en andere middelgrote prooien. De leefgebieden zijn groot. Bruine kiekendieven van de Oostvaardersplassen gaan bijvoorbeeld ook jagen in het omringende agrarische gebied. De bruine kiekendieven die broeden op Marker Wadden vliegen ook naar het Trintelzand. In de zomer zijn er behalve broedvogels ook vrij veel onvolwassen bruine kiekendieven in *Nieuw Land* aanwezig die nog geen nest hebben.

9.3. Waar kan je bruine kiekendieven zien in *Nieuw Land*?

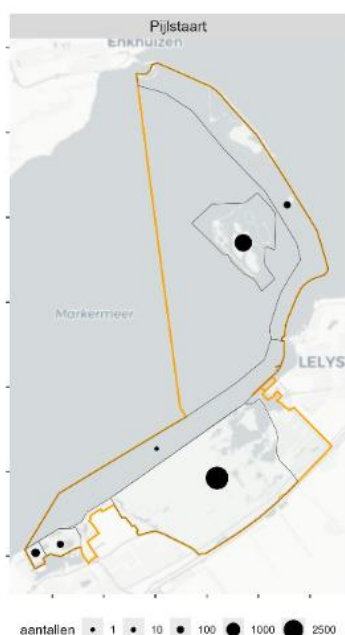
Bruine kiekendieven zijn karakteristieke van *Nieuw Land*. Je kan ze overal over het open landschap zien jagen met hun vleugels in een lichte V-vorm. In de winter is het moeilijker er een te zien, dan zijn juist de blauwe kiekendieven talrijker.

10. Pijlstaart

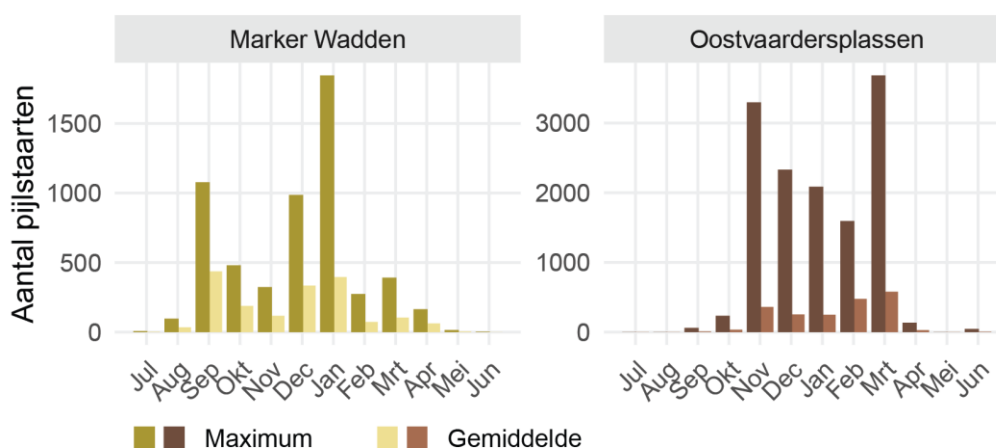
Pijlstaarten zijn prachtige sierlijke eenden die iets kleiner zijn dan wilde eenden. De mannetjes hebben in de winter en in het voorjaar een chocoladebruine kop en grijs-wit verenkleed met een zeer puntige lange staart. De vrouwtjes zijn bruin, zoals de meeste eendensoorten, maar ze hebben een vrij lange nek en loodgrijze snavel. Ze nestelen heel zeldzaam in Nederlandse moerassen. Pijlstaarten broeden in open landschap met ondiep water en kruiden. De vrouwtjespijlstaarten zwemmen met de jongen graag in de dekking van vegetatie. Vanaf september zijn ze juist heel talrijk in zoute en zoete wetlands met veel ondiep water. Ze eten zaden en planten en kleine ongewervelden. Vanaf september komen er flinke aantallen pijlstaarten vanuit een enorm ruim broedgebied dat zich uitstrekt van Scandinavië tot ver in Rusland naar Nederland om te overwinteren of na een herfststop verder te gaan.

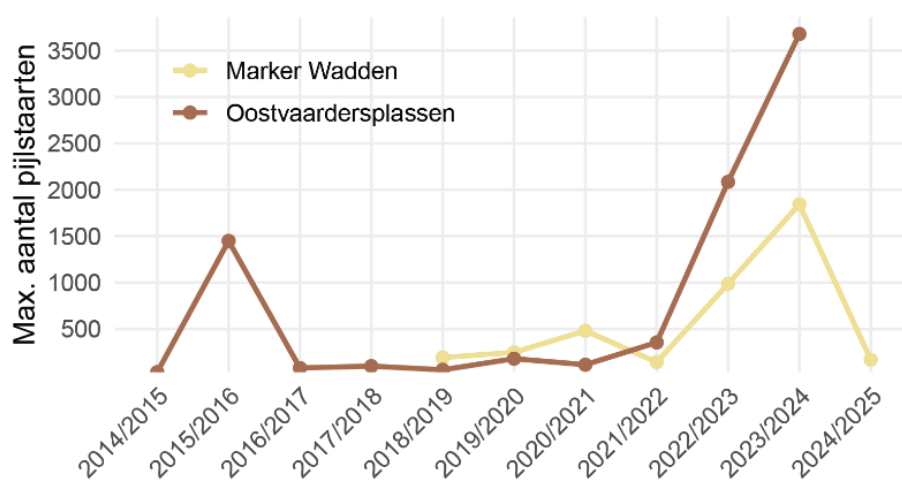
Figuur 10.1. Verspreiding van pijlstaarten buiten de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

10.1. In de nazomer nemen de aantallen fors toe

Pijlstaarten broeden heel zeldzaam in *Nieuw Land* met één tot enkele paren op Marker Wadden. Dat is uniek want in geheel Nederland broeden maar 5 tot 15 paar. Na de broedtijd zijn ze wel talrijk, vooral in de winterperiode met iets hoger aantallen in de herfst en voorjaar (figuur 10.2). Vanaf augustus nemen de aantallen in *Nieuw Land* flink toe tot duizenden. Hoe ze het ontdekken is intrigerend, maar plots zijn er zeer grote aantallen als de voedselsituatie en waterpeilen optimaal zijn. Dat varieert dus flink tussen jaren (figuur 10.3). In totaal gaat het in *Nieuw Land* om ongeveer 4.000 exemplaren in de toptijd. De aantallen zijn recent toegenomen door de aanleg van nieuwe moerassen zoals Marker Wadden en de reset van het westelijk deel van de Oostvaardersplassen, waardoor er veel meer variatie en oppervlak is gekomen in het voedselgebied.

Figuur 10.2. Aantallen pleisterende pijlstaarten gedurende het seizoen in twee belangrijke wetlands van *Nieuw Land* (periode 2014/15 tot en met 2024/25).

Figuur 10.3. Trend van pleisterende pijlstaarten op Marker Wadden en Oostvaardersplassen van 2014/15 tot en met 2024/25.

10.2. Een eend van ondiep water

Marker Wadden is een ideaal broedgebied omdat de eilanden moeilijk bereikbaar zijn voor roofdieren zoals vossen. Pijlstaarten nestelen ook graag in kokmeeuwenkolonies omdat de meeuwen predatoren afleiden en zelf prooi zijn. Buiten de

broedtijd is *Nieuw Land* zeer gewild bij de eenden, omdat de forse waterpeildynamiek in moerassen zorgt voor een overdaad aan plantenzaden of ongewervelden. In droge seizoenen of perioden met een hoog peil, zijn pijlstaarten schaars of afwezig in *Nieuw Land*. Ze keren echter direct massaal terug in een jaar dat de kruidenvegetaties plas-dras staan of als er een overdaad aan waterplanten is.

10.3. Waar kan je pijlstaarten in *Nieuw Land* zien?

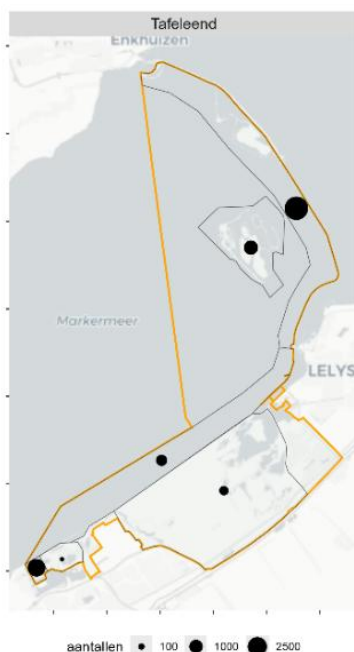
In de broedtijd zijn ze erg zeldzaam, maar de oplettende vogelaar kan op Marker Wadden een vrouwtje met jongen zien. Dat is uniek in Nederland. In de herfst maak je in alle wetlands de meeste kans op plekken met groot ondiep water. Met geluk zie je er dan vele honderden bij elkaar.

11. Tafeleend

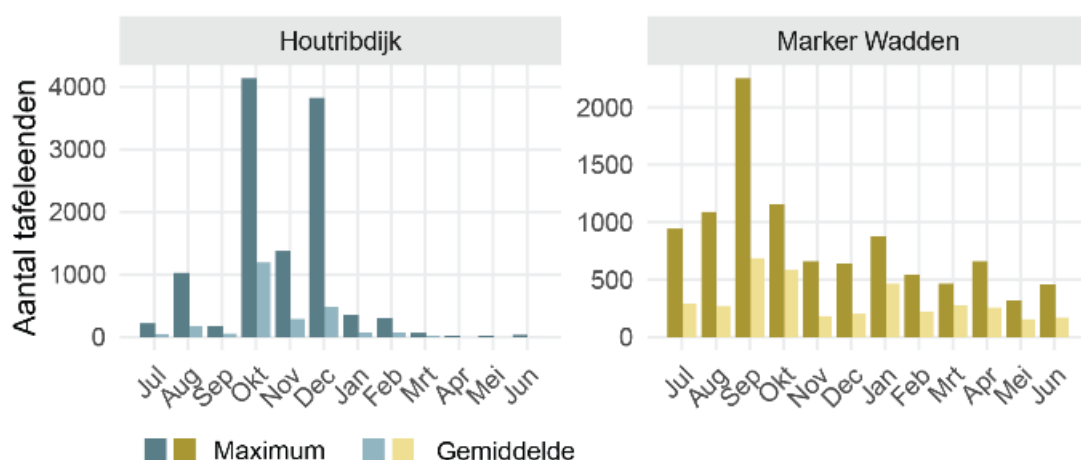
Tafeleenden zijn zeer mooie kleine duikeenden. De mannetjes hebben in de winter en het voorjaar een roestrode kop en grijs-wit verenkleed. De vrouwtjes zijn bruin zoals de meeste eendensoorten, maar ze hebben een lichte kopvlek. Ze nestelen in ondiepe moerassen met veel plantengroei, waar ze met hun jongen tussendoor zwemmen. De volwassen tafeleenden duiken naar hun voedsel dat bestaat uit zaden, planten, insectenlarven, mosseltjes en andere ongewervelden. Tafeleenden trekken deels naar Zuid-Europa. Omgekeerd, komen uit Noord- en Centraal-Europa, en zelfs uit West-Azië, tafeleenden massaal naar Nederland om te overwinteren. Ze rusten overdag in grote groepen, vaak samen met kuifeenden, op luw water en in de nacht gaan ze duikend hun eten zoeken in grote wateren.

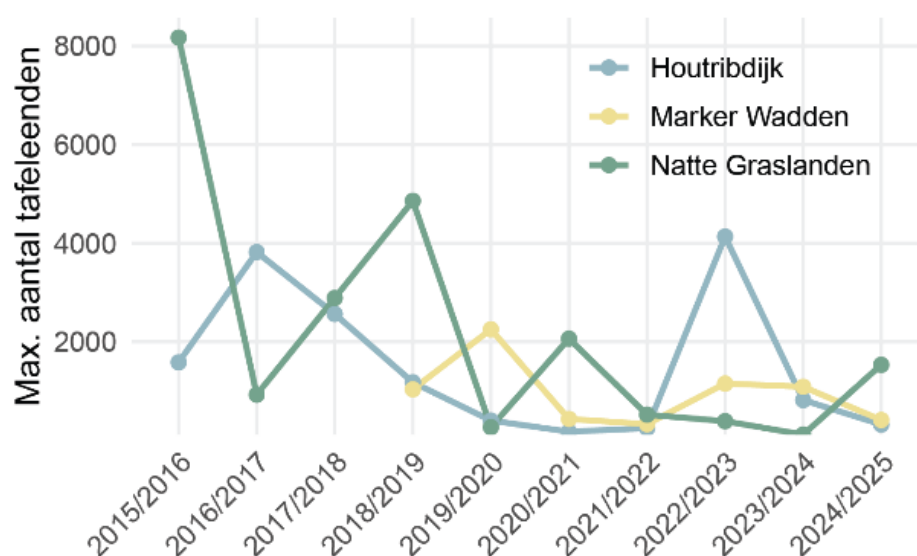
Figuur 11.1. Verspreiding van tafeleenden buiten de broedtijd in *Nieuw Land* (periode 2020-2025).

11.1. Grote groepen in de winter in *Nieuw Land*

Tafeleenden broeden redelijk talrijk in de moerassen van *Nieuw Land* met de grootste concentraties op Marker Wadden. Landelijk staan ze op de Rode Lijst van bedreigde broedvogels, maar de toegenomen broedpopulatie op Marker Wadden (tabel 2.1) geeft hoop. Vanaf juli nemen de aantallen in *Nieuw Land* flink toe tot vele duizenden (figuur 11.2). In totaal gaat het in de toptijd in *Nieuw Land* om meer dan 5.000 exemplaren. In Nederland dalen recent de aantallen overwinterende tafeleenden, en dat lijkt in de winterperiode ook in *Nieuw Land* het geval (figuur 11.3). Hoewel de trend in het Markermeer licht negatief is, is er wel een flink leefgebied bijgekomen door de aanleg van Marker Wadden.

Figuur 11.2. Aantallen pleisterende tafeleenden gedurende het seizoen op het water langs de Houtribdijk en op Marker Wadden (periode 2015/16 t/m 2024/25).

Figuur 11.3. Trend van pleisterende tafeleenden op het water langs de Houtribdijk, op Marker Wadden en op de plassen in de Natte Graslanden van 2015/16 tot en met 2024/25

11.2. In de schemer op weg naar het voedsel

Tafeleenden broeden in open landschap met ondiep water en veel moerasplanten. Marker Wadden heeft de voorkeur omdat de eilanden moeilijk bereikbaar zijn voor roofdieren zoals vossen. Ze nestelen, net als alle eenden, graag in kokmeeuwenkolonies, waarna de vrouwtjes met de jongen in de dekking van vegetatie zwemmen. Grote meeuwen eten in *Nieuw Land* namelijk veel kuikens van tafeleenden, dus ze moeten in de dekking blijven. Buiten de broedtijd liggen tafeleenden overdag in de luwte van eilanden en dammen. Ze vliegen in de schemer vaak meerdere kilometers om ergens te gaan eten. Ze eten in het najaar vooral waterplanten en zijn dan ook het talrijkst in *Nieuw Land* (figuur 11.3). Het is niet altijd zeker waar de tafeleenden eten die overdag geteld worden. Zo kunnen de tafeleenden die overdag in de Natte Graslanden liggen bijvoorbeeld naar de waterplantenvelden van het IJmeer gaan om te eten.

11.3. Waar kan je tafeleenden zien in *Nieuw Land*?

In de broedtijd zijn ze vooral talrijk op Marker Wadden. De baltsrituelen zijn prachtig. In de herfst maak je de meeste kans op plekken met groot ondiep water in alle wetlands. Met geluk zie je er dan vele honderden bij elkaar.

12. Kluut

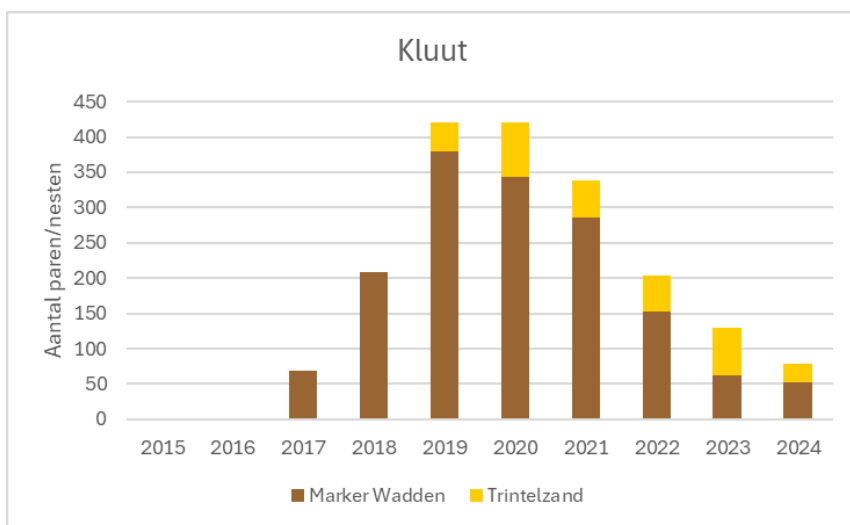
Kluten zijn sierlijke, zwart-witte steltlopers met een dunne opgewipte snavel. Ze zijn behoorlijk opvliegerig van karakter en roepen bij elk gevaar fanatiek hun naam. Het is een kenmerkende vogel voor pioniersbiotoop van kale bodem, dus plekken met bijna geen begroeiing. Op dynamische plekken langs de kust ontstaan die vanzelf, maar dat kan ook kunstmatig bij opgespoten terreinen. Zo leven ze dus in zoet en zout milieu. Ze leggen hun eieren in een kuiltje in de kale bodem en foerageren met hun jongen op slikvlaktes en in ondiep water. Volwassen kluten zwiepen met hun snavel heen en weer op zoek naar kleine beestjes. Kluten zijn in Nederland aanwezig tussen maart en oktober. Daarna trekken ze grotendeels naar Zuid-Europa en West-Afrika, tot in Guinea-Bissau.

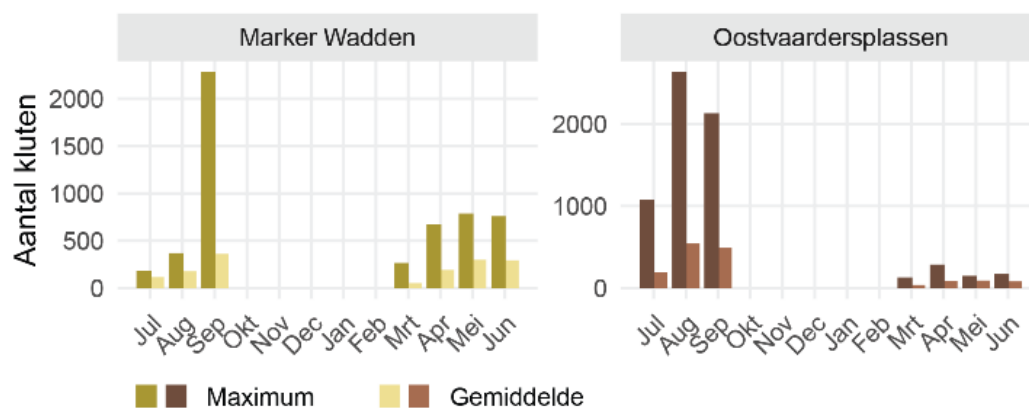
Figuur 12.1. Verspreiding van kluten buiten de broedtijd in *Nieuw Land* (periode 2020-2025).

12.1. Kluten als pioniers van *Nieuw Land*

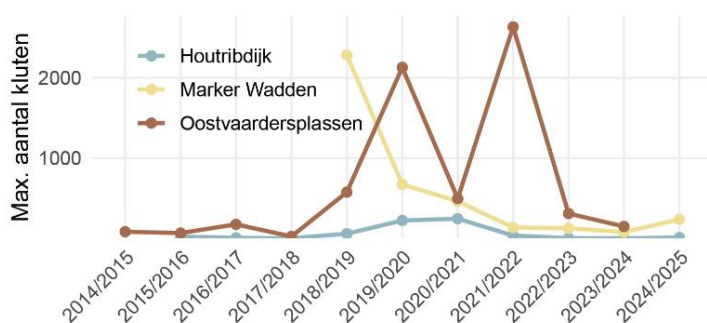
Kluten zijn échte pioniers. Niet alleen doordat ze het liefst op kale bodems broeden, maar ze weten deze plekken ook direct te ontdekken. Ze kunnen het ene jaar in Duitsland broeden, een jaar later in Frankrijk om vervolgens als eerste Marker Wadden te ontdekken. Voor met name hun broedplekken zijn ze dan ook vaak afhankelijk van tijdelijke ideale omstandigheden. Kluten koloniseerden *Nieuw Land* dan ook vanaf de aanleg Marker Wadden en Trintelzand (figuur 12.2). In de andere gebieden broeden ze niet, maar foerageren ze wel, vooral in de Oostvaardersplassen (figuur 12.1). De aantallen zijn het hoogst in de nazomer, vooral in september (figuur 12.3), wanneer kluten van elders naar *Nieuw Land* komen om te rusten en foerageren. Op Marker Wadden zijn ze in het voorjaar talrijker dan in de Oostvaardersplassen waar ze niet kunnen nestelen. Het aanbod aan broedplekken en foerageergebied in *Nieuw Land* kan tussen jaren sterk verschillen en dat zie je dan ook terug in de aantallen kluten (figuur 12.3 en 12.4).

Figuur 12.2. Aantallen broedende kluten in *Nieuw Land* 2015-2024. Bron: Lowland Ecology Network/Waardenburg Ecology.

Figuur 12.3. Aantallen pleisterende kluten gedurende het seizoen op Marker Wadden en Oostvaardersplassen van 2014/15 tot en met 2024/25.

Figuur 12.4. Trend van pleisterende kluten op het Trintelzand (Houtribdijk), Marker Wadden en in de Oostvaardersplassen van 2014/15 tot en met 2024/25.

12.2. Kluten profiteren van kunstmatige dynamiek

Nieuw Land bestaat uit meerdere gebieden die zich in verschillende stadia bevinden van kale bodems met slikvlaktes tot moerasbos. De aanleg van nieuwe eilanden met pioniersbiotoop of het herstel van deze eilanden, zorgde voor broedplekken in *Nieuw Land*. Op de eilanden zijn kluten namelijk veilig voor grondpredatoren. Ook kan de winddynamiek zorgen voor pionierbiotoop. De broedplekken voor kluten in zoete wetlands zijn veelal tijdelijk geschikt, maar door de schaal van *Nieuw Land* en diversiteit van gebieden, leeft er al 10 jaar een mooie populatie kluten. Het oppervlakte geschikt foerageergebied in *Nieuw Land* kan tussen jaren sterk verschillen. Aangezien kluten foerageren in nat slik en ondiep water wordt het oppervlak bepaald door het waterpeil. Zo lag de Grote Plas in de Oostvaardersplassen er in 2021, toen de drooglegging voor de moerasreset werd gestart, perfect bij om te foerageren (figuur 12.4). Tot laat in oktober waren nog grote aantallen kluten aanwezig. Daarna werd het te droog voor ze.

12.3. Waar kan je kluten in *Nieuw Land* zien?

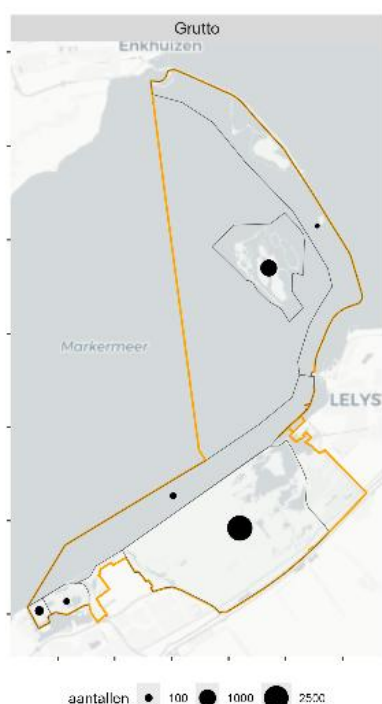
Gedurende het broedseizoen kan je kluten met legsels of kuikens op Marker Wadden zien vanuit de kijkhut *de Duikeend* en achter het kijkscherm *de Visdief*. Hier houdt men de schelpenbodem kaal, zodat er kluten kunnen nestelen. In het ondiepe water kan je kluten zien foerageren. Ga ook kijken bij de Oostvaardersplassen, bijvoorbeeld voor hut *de Zeearend* of in juli-september in de plassen langs de Knardijk.

13. Grutto

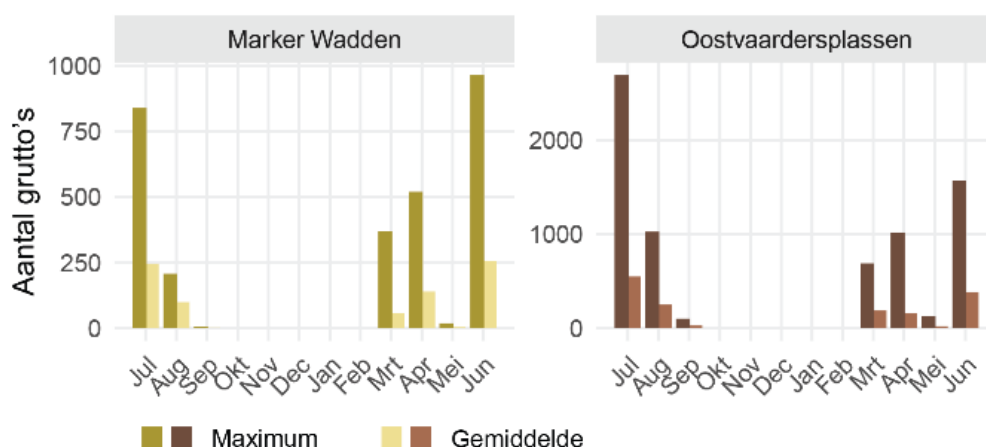
De grutto is de nationale vogel van Nederland. Het is een middelgrote steltloper met lange poten en snavel. In het voorjaar zijn ze roestrood en vanaf september bruin-grijs. In alle kleden is de witte vleugelstreep en de witte staart met zwarte eindband kenmerkend. Ze nestelen in vochtige graslanden en kruidenrijk moeras. Voor en na de broedtijd verzamelen ze zich in grote groepen in ondiep water waar ze doorheen waden. Vanaf september zijn ze dan ook talrijk in zoete wetlands met veel ondiep water. Ze eten in Nederlandse moerassen vooral muggenlarven. Vanaf juni-augustus trekken de Nederlandse broedvogels naar Afrika. Vanaf februari keren ze terug. Steeds talrijker worden in Nederland overigens IJslandse grutto's, een ondersoort van de grutto, die zowel in voor- als najaar door Nederland trekken.

Figuur 13.1. Verspreiding van grutto's buiten de broedtijd in *Nieuw Land* (periode 2020-2025).

13.1. Zeldzame broedvogel en talrijke doortrekker

Grutto's broeden heel zeldzaam in *Nieuw Land* met één tot enkele paren op Marker Wadden. Dat is uniek want in elders in Nederland broeden ze vooral in graslanden. Na de broedtijd zijn ze veel talrijker, vooral in juli-augustus (figuur 13.2). Dan nemen de aantallen in *Nieuw Land* flink toe tot 3.000-4.000. Dat zijn vooral grutto's die gebroed hebben in Friesland. De aantallen zijn sinds 2015 toegenomen door de aanleg van nieuwe moerassen zoals Marker Wadden en door de reset van het westelijke deel van de Oostvaardersplassen, waardoor er veel meer variatie en oppervlak is gekomen in het voedselgebied (figuur 13.3). Opvallend is wel de daling in recente jaren.

Figuur 13.2. Aantallen pleisterende grutto's gedurende het seizoen op Marker Wadden en in de Oostvaardersplassen (periode 2014/15 t/m 2024/25).

Figuur 13.3. Trend van pleisterende grutto's op Marker Wadden en in de Oostvaardersplassen van 2014/2015 tot en met 2024/25.

13.2. Een moerasvogel met lange poten

Grutto's waden tot hun buik in het water en steken de kop ook onder water om met de snavel in de bodem naar muggenlarven te zoeken. Dankzij hun lange poten kunnen ze dieper komen dan veel andere steltlopers zoals tureluurs. Ze lopen in dichte groepen van tientallen tot duizenden op voedselrijke plekken. Ze kunnen

flinke afstanden tussen afleggen tussen geschikte foerageergebieden en bijvoorbeeld pendelen tussen Oostvaardersplassen en Marker Wadden. Ze slapen in de nacht vaak in grote groepen in ondiep water, ver van predatoren zoals vossen.

13.3. Waar kan je grutto's zien in *Nieuw Land*?

In de broedtijd zijn ze zeldzaam in *Nieuw Land*, maar op Marker Wadden is er een kans de typische baltsvlucht met kenmerkende roep te horen en zien. Zowel in het voorjaar als in juli-augustus heb je vooral in de Oostvaardersplassen de meeste kans op plekken met groot ondiep water. De locaties met grote groepen verschillen per jaar en dat hangt af van de waterdiepte van de plassen.

14. Reuzenster

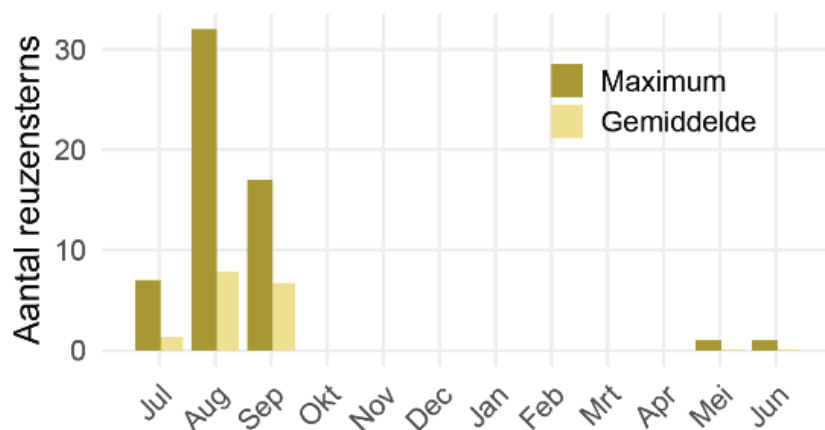
De reuzenster is de grootste stern van Europa en is daarmee een indrukwekkende verschijning. Reuzensterne hebben een enorme en opvallende rood-oranje snavel met zwarte punt. Ze hebben een witte kop met zwarte kap, die in de winter gedeeltelijk wit kleurt. De reuzenster heeft een witte borst, grijze rug en grijze boenvleugels, met aan de onderzijde zwarte vleugelpunten. De staart is ondiep gevorkt en de poten zijn zwart. In vlucht oogt de reuzenster rustig en krachtig, met diepe vleugelslagen. Reuzensterne foerageren vooral in zoete en brakke wateren in het zoals grote meren, plassen en rivieren. Hun dieet bestaat voornamelijk uit middelgrote en grote vissen. Net als andere sterns, jagen ze door vanuit de lucht het water in te duiken, waarbij ze hun prooi grijpen. In de avond verzamelen ze zich op veilige eilanden om te overnachten. Reuzensterne broeden niet in Nederland, maar stoppen hier, als ze onderweg zijn naar Afrika of op de terugweg naar de kusten van de Baltische Zee waar ze broeden.

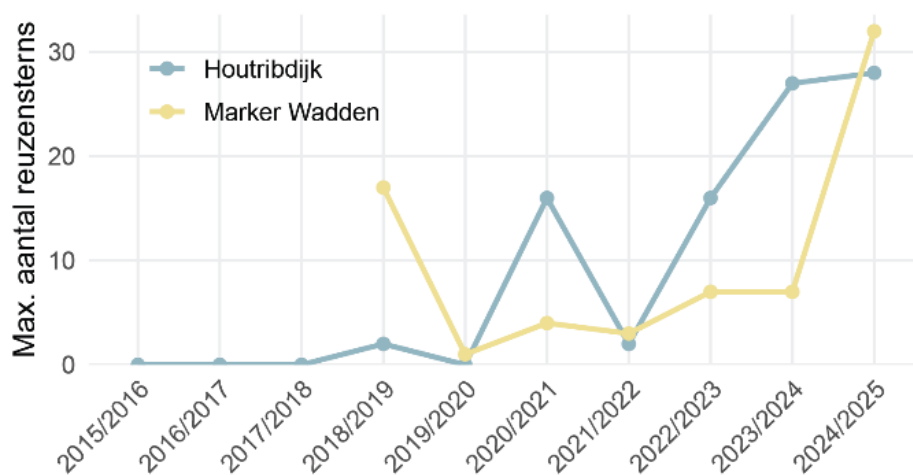
Figuur 14.1. Verspreiding van reuzensternen tijdens de trekperiode in *Nieuw Land* (periode 2020-2025).

14.1. Een viseter die in aantal toeneemt

Tijdens augustus en september verblijft een flink deel van de Baltische populatie langere tijd in het IJsselmeergebied, waaronder in *Nieuw Land*. Ze rusten en foerageren vooral op Marker Wadden en Trintelzand en omgeving (figuur 14.1). In het voorjaar passeren ze Nederland sneller, en zijn de aantallen kleiner (figuur 14.2). De aantallen reuzensternen in *Nieuw Land* laten door de jaren heen duidelijke schommelingen zien, maar de laatste jaren groeide de populatie behoorlijk van enkele reuzensternen in 2020/21 tot zo'n 30 reuzensternen in 2024/25 (figuur 14.3). In de nazomer van 2025 sliepen er bijvoorbeeld meer dan 30 reuzensternen op Marker Wadden.

Figuur 14.2. Aantallen reuzensterms op Marker Wadden gedurende het seizoen van 2018/2019 tot en met 2024/2025.

Figuur 14.3. Trend van pleisterende reuzensterms op het Trintelzand (Houtribdijk) en Marker Wadden van 2015/2016 tot en met 2024/2025

14.2. Profiteren van ondiep visrijk water

Reuzensterns vangen hun vissen het liefste in helder ondiep water. De nieuw aangelegde ondiepten en geulen van Marker Wadden en Trintelzand zijn dan ook ideaal. Elders zijn ze vrij schaars in *Nieuw Land*. Ze duiken er naar flinke vissen en rusten op zandplaten en kleine eilanden. Ze overnachten op Marker Wadden en het Trintelzand, waarbij ze geregeld van rustplek wisselen tussen seizoenen en dagen.

14.3. Waar kan je reuzensterns zien in *Nieuw Land*?

De beste periode om reuzensterns te zien is augustus en september. Vanaf de Houtribdijk kan je ze zien foerageren boven het Trintelzand. Ook vanaf Marker Wadden zijn ze te bewonderen, waar ze overdag vissen in de wateren rond het bezoekerseiland.

15. Visdief

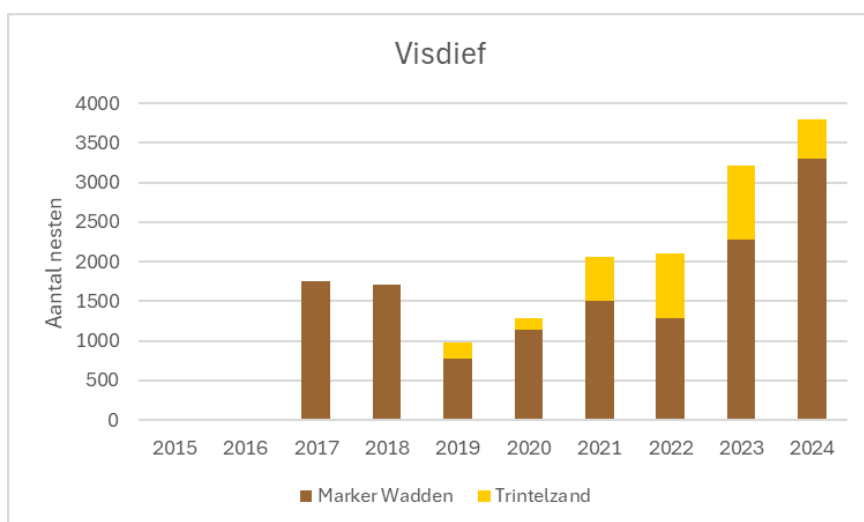
Visdieven zijn sierlijke vogels en de talrijkste sternsoort in Nederland. Ze zijn herkenbaar aan de korte oranjerode poten en oranjerode snavel met meestal een zwarte punt. Het verenkleed is zilvergrijs en wit, en ze hebben een gevorkte staart. In het voorjaar en de zomer hebben ze een zwarte kopkap, die in de winter aan de voorkant wit kleurt. Hun poten en snavel worden dan ook donkerder. Visdieven zijn van maart tot en met september in Nederland. Ze eten vooral vissen en rusten overdag en 's nachts op zandplaten en eilanden. Jagen doen ze door biddend boven het water te hangen en vervolgens gericht te duiken naar hun prooi. Visdieven overwinteren in West-Afrika. Een klein deel van de populatie overwintert zelfs nog zuidelijker, tot in Zuid-Afrika. Zowel in voorjaar (april en mei) als nazomer (juli-september) trekken veel visdieven uit Noordelijke streken door Nederland.

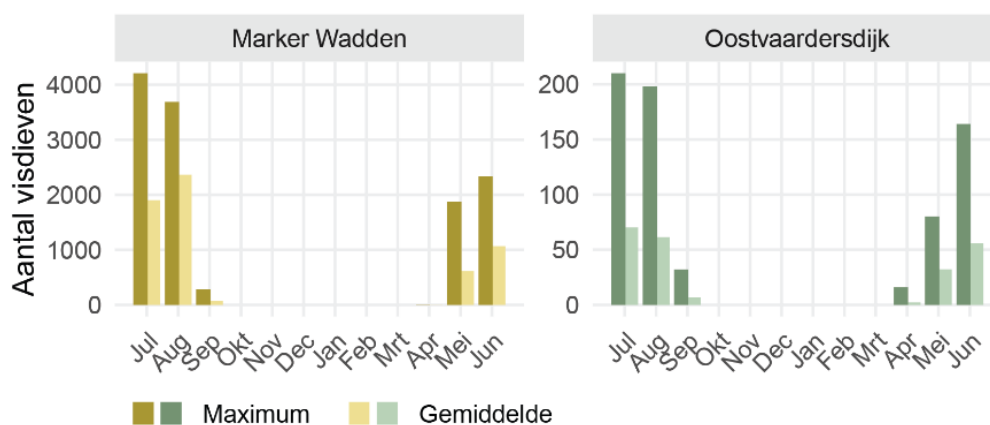
Figuur 15.1. Verspreiding van visdievenkolonies in de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

15.1. Een sterk toegenomen pionier

Vanaf eind maart keren de eerste visdieven terug in *Nieuw Land* vanuit hun overwinteringsgebieden langs de westkust van Afrika. Ze vormen dan zeer grote kolonies op Marker Wadden en Trintelzand van vele duizenden paren (figuur 15.1 en 15.2). Op Marker Wadden broedden in 2024 zo'n 3.300 paren visdieven, en op Trintelzand ongeveer 500 paren. De broedpopulatie neemt sinds 2017 gestaag toe (figuur 15.2). In de loop van juli-september komen er ook visdieven uit Noord en Centraal-Europa naar het IJsselmeergebied en ze zijn dan overal talrijk tot laat in september in *Nieuw Land* (figuur 15.3).

Figuur 15.2. Aantalstrend van broedende visdieven in *Nieuw Land* 2015-2024. Bron: Lowland Ecology Network/Waardenburg Ecology.

Figuur 15.3. Aantallen pleisterende en foeragerende visdieven gedurende het seizoen op Marker Wadden en op het open water langs de Oostvaardersdijk (periode 2014/15 t/m 2024/25).

15.2. Profiteren van veilige eilanden en visrijke wateren

Visdieven broeden het liefste op open plekken met weinig vegetatie. Ideaal zijn kale eilandjes die moeilijk bereikbaar zijn voor grondpredatoren, zoals ratten of vossen. In *Nieuw Land* profiteerden visdieven van de aanleg van nieuwe eilanden, zoals Ierst en Marker Wadden. Nog voordat de eilanden compleet waren, begonnen de eerste visdieven al met broeden. In de eerste jaren na aanleg zijn deze eilanden nog

grotendeels kaal, dus ideaal voor visdieven. Visdieven eten kleine vissen die ze zowel op het open water als langs de oevers van *Nieuw Land* vangen. Hoewel visdieven in staat zijn om afstanden van meer dan 40 kilometer af te leggen, foerageren ze meestal binnen 3 tot 7 kilometer van hun nest (van der Winden *et al.* 2024, van Zetten 2024). In *Nieuw Land* bestaat het dieet van visdieven voornamelijk uit jonge snoekbaarzen, baarzen, spieringen en possen van ongeveer 2 tot 15 centimeter groot.

15.3. Waar kan je visdieven zien in *Nieuw Land*?

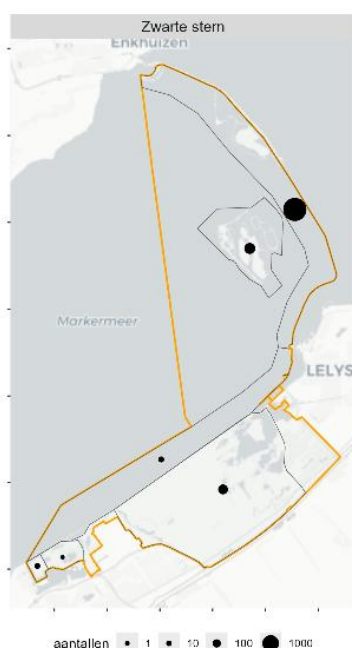
Grote kolonies visdieven, soms bestaande uit honderden paren, kan je bekijken op de kale delen van Marker Wadden. Een fantastische plek is het kijkscherm *de Visdief* waar een grote kolonie vlak bij aanwezig is. Achter de veerboot naar Marker Wadden kan je visdieven zien vissen. Ze profiteren van kleine vissen die door de boot worden opgestuwd. Vlak bij het Nationaal Park Nieuw Land is het ook leuk om een visdiefkolonie te bekijken bij de sluizen van de Houtribdijk. Je kan de nesten met kuikens zien vanaf het fietspad.

16. Zwarte stern

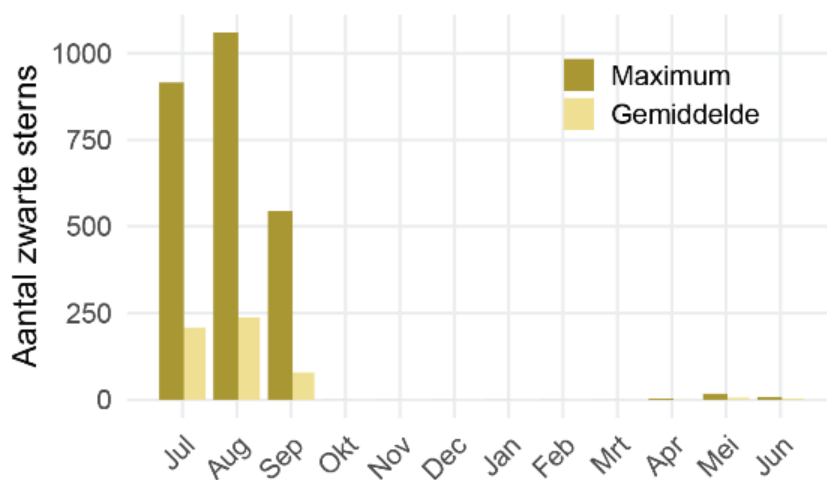
Zwarte sterns zijn verwant aan visdieven en hebben in voorjaar een prachtig grijs-zwart kleed. In de loop van juli-augustus ruien ze naar hun witte winterkleed. Ze broeden in Nederland, maar ons land is veel belangrijker voor doortrekkers. Vele tienduizenden komen dan onder andere uit Centraal- en Oost-Europa tot zo ver als de Oeral. In voorjaar en nazomer stoppen ze kortere of langere tijd in de Nederlandse wetlands en eten kleine vissen en insecten. In onze winter verblijven zwarte sterns voor de kusten van West-Afrika waar ze zelfs hun hand er niet voor omdraaien om duizenden kilometers op en neer te vliegen tussen Ghana en Namibië. Ze zoeken daar naar plekken met een overdaad aan kleine vissen en garnalen.

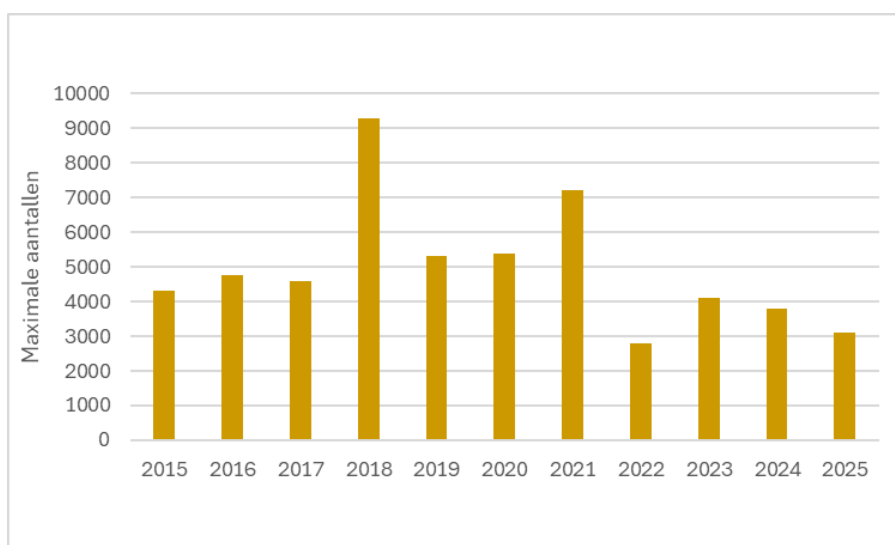
Figuur 16.1. Verspreiding van zwarte sterns buiten de broedtijd in *Nieuw Land* (maximale aantallen periode 2020-2025).

16.1. Meer plek om te rusten maar zorgen voor de toekomst

Zwarte sterns broeden niet in *Nieuw Land*, maar vele duizenden zwarte sterns die elders in Europa broeden, stoppen tijdelijk in het gebied, in het voorjaar, maar vooral in juni-augustus onder weg naar Afrika (figuur 16.2). *Nieuw Land* is een cruciale tussenstop tussen de broedgebieden en wintergebieden. Dankzij het opspuiten van eilanden kwam er sinds het jaar 2000 een groot aanbod aan rustplekken bij voor de sterns. Tot op heden vormt *Nieuw Land* één van de belangrijkste rustplekken voor zwarte sterns in Europa. Topjaren met meer dan 7.000 overnachtende zwarte sterns (figuur 16.3) zijn mogelijk verleden tijd. De aantallen zwarte sterns nemen in het IJsselmeergebied de afgelopen decennia gestaag af (van der Winden *et al.* 2022, 2025).

Figuur 16.2. Aantallen pleisterende zwarte sterns gedurende het seizoen op Marker Wadden (maxima 2018/19 t/m 2024/25).

Figuur 16.3. Trend van overnachtende zwarte sterns op eilanden in het Markermeer, nazomer 2015 t/m 2025.

16.2. Eilanden en open water met spieringen

In het voorjaar trekken weliswaar flinke aantallen door *Nieuw Land*, maar ze gaan zo snel door naar hun broedgebieden, dat ze vaak maar kort aanwezig zijn. In de periode juni tot begin september blijven ze langer pleisteren en samen met hun jongen zijn er dan soms grote groepen aanwezig. Ze komen naar het IJsselmeer-gebied omdat er veel jonge spieringen in het Markermeer en IJsselmeer zijn. Dansmuggen vullen hun menu aan. Ze vangen deze dansmuggen boven het Markermeer, maar ook bijvoorbeeld op het Bovenwater bij Lelystad. De meeste zwarte sterns foerageren op het IJsselmeer, maar *Nieuw Land* is de belangrijkste plek om te overnachten. De sterns overnachten de laatste vijf jaar op platen en eilanden van het Trintelzand en Marker Wadden. Ze wisselen frequent tussen deze slaapplekken. *Nieuw Land* is al vele decennia belangrijk want vroeger sliepen er tienduizenden op de drooggevalle platen van Oostvaardersplassen, de Natuurboog Enkhuizen of op Ierst. Zulke plekken zijn slechts aan paar jaar interessant omdat er steeds meer vegetatie op gaat groeien. Zwarte sterns zijn dus ook echte pioniers die profiteren van de voortdurende aanleg van eilanden in het Markermeergebied.

16.3. Waar kan je zwarte sterns zien in *Nieuw Land*?

Ga in het voor- en najaar kijken bij het Bovenwater. Vaak vliegt daar ook een witvleugelstern tussen de groepen zwarte sterns. In juli-augustus is ook Marker Wadden een goede plek. Bijna dagelijks vliegen er dan groepjes achter de veerboot aan. Of gebruik het uitkijkpunt bij Trintelhaven waar ze aan beide zijden van de dijk zijn te zien. De slaapplekken zijn niet zichtbaar vanaf de openbare wegen.

17. Baardmannetje

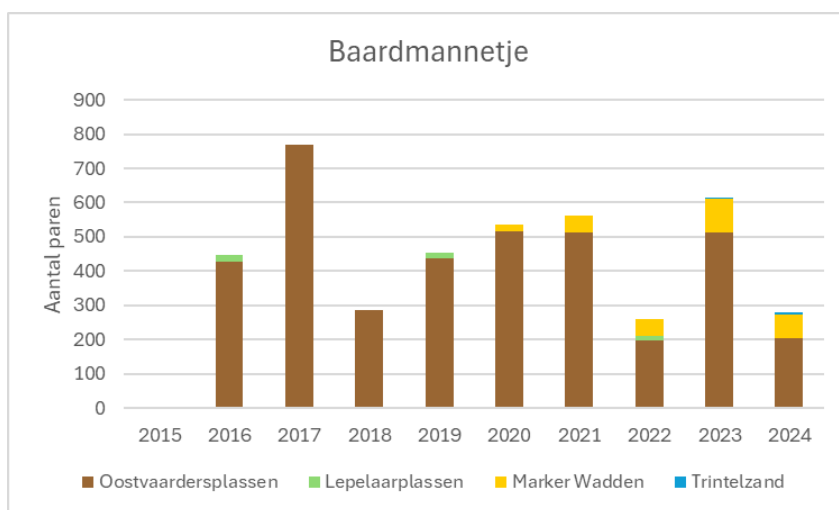
Baardmannetjes zijn zeer mooie zangvogels met een crèmekleurig lichaam, blauwgrijze kop en opvallend zwarte baardstreep. Ze zingen hooguit heel zacht, maar hun tinkende roep is opvallend. De jongen missen de baardstreep. Baardmannetjes zijn niet territoriaal en leven in groepjes en broeden ook vlak bij elkaar. Ze bouwen hun nest in dicht riet boven het water. Het liefst hebben baardmannetjes een half-open structuur van rietmoeras waar ze doorheen klauteren, maar ze hippen ook over de modderbodem. Ze eten in de zomer vooral dansmuggen en in de winter rietzaden. Ze koloniseren geschikte plekken snel en brengen meerdere legfels in een seizoen groot zodat de aantallen snel kunnen toenemen. Ze zijn jaarrond in Nederland aanwezig, maar kunnen over zeer grote afstanden binnen Europa zwerven.

Figuur 17.1. Verspreiding van baardmannetjes in de broedtijd in *Nieuw Land* 2020-2025.

17.1. Enorme fluctuaties in aantallen in *Nieuw Land*

Flevoland werd direct na de drooglegging famous onder vogelkundigen. De aantallen baardmannetjes namen explosief toe en zwermde over heel Europa uit (o.a. Beemster 1997). De Oostvaardersplassen zijn tot op heden het belangrijkste broedgebied in Nederland (Beemster *et al.* 2025, Boele *et al.* 2025). De aantallen fluctueren hier enorm (figuur 17.2) als gevolg van schommelingen in het waterpeil. Sinds 2019 nam het belang van Marker Wadden toe, maar dat gebied kon de aantallen niet opvangen die verloren gingen door de droogval in het westelijke deel van de Oostvaardersplassen. Ondanks het beperkte oppervlak riet op Marker Wadden, nestelden er in 2023 meer dan 100 paar. Baardmannetjes zijn jaarrond in *Nieuw Land* aanwezig, maar de informatie over de aantallen buiten de broedperiode is beperkt. Van Marker Wadden weten we bijvoorbeeld dat er in topjaren in de herfst meer dan 200 aanwezig zijn. Mogelijk zijn dat baardmannetjes die op het eiland gebroed hebben, met hun jongen. In de Oostvaardersplassen leeft er buiten de broedtijd een veelvoud daarvan. Het leefgebied in *Nieuw Land* is groter geworden door de aanleg van Marker Wadden en Trintelzand.

Figuur 17.2. Aantallen broedende baardmannetjes in *Nieuw Land* 2015-2024. Bronnen: Beemster *et al.* 2025/ Lowland Ecology Network/Sovon/Waardenburg Ecology.

17.2. Riet en waterpeilen

Baardmannetjes leven jaarrond in rietmoerassen al kunnen ze ook in andere hoge kruiden insecten eten. De dynamiek van het moeras door peilschommelingen, vraat door ganzen en successie van riet zorgen voor variatie in aanbod van geschikt biotoop (Beemster 1997). Baardmannetjes zijn zeer snelle kolonisatoren van geschikte plekken. Ze nemen snel in aantal toe in gunstige omstandigheden en verdwijnen net zo snel als bijvoorbeeld een moeras droogvalt. Het is aannemelijk dat er weer grote aantallen in de westelijke moerasdeel van de Oostvaardersplassen gaan broeden als het waterpeil weer wordt opgezet.

17.3. Waar kan je baardmannetjes zien in *Nieuw Land*?

Baardmannetjes kan je het hele jaar zien in alle moerasgebieden. Vanaf de paden naar kijkhutten heb je een goede kans om een groepje te treffen. Langs de wandelpaden op Marker Wadden kan je ze bijna niet missen. Ga vooral op windluwe dagen kijken, dan zie je ze door de toppen van het riet klauteren.

18. Beleid, bescherming en toekomst

18.1. Nationaal Park Nieuw Land in perspectief

Voor vogels van *Nieuw Land* zijn de deelgebieden onderdeel van een netwerk. We zien dat in sommige jaren Oostvaardersplassen grote aantallen vogels aantrekken en in andere jaren Marker Wadden of Trintelzand. Het belang kan tussen jaren en binnen jaren verschuiven. Het mooie is dus dat *Nieuw Land* veel variatie kent en er altijd wel ergens een goed voedsel- of rustgebied is. De aanleg van eilandcomplexen als Marker Wadden en Trintelzand was een enorme impuls voor vogels. De functionaliteit van *Nieuw Land* is daardoor sterk toegenomen. Dat komt door broeden en rustplekken ver van de kust, maar zeker ook door een zeer groot oppervlak extra foerageergebied nabij die rustplekken. Ondanks de forse aantalsfluctuaties, zien we in de trends een geleidelijke toename van zowel viseters (o.a. fuut en reuzenstern) als van vogels die voedsel zoeken in ondiep water (o.a. pijlstaart).

Nieuw Land is voor veel vogelsoorten (inter)nationaal relevant door de grote aantallen. Voor sommige soorten is het van belang voor de broedperiode en voor andere juist tijdens de herfst of winter. Dankzij de schaal en kunstmatige dynamiek van het landschap is *Nieuw Land* uniek voor vogels in Nederland en Europa.

Voor voedselwebstudies is het relevant om te beseffen dat de variatie in aantallen tussen jaren en gebieden enorm is. Dat kan komen door jaarlijkse verschillen in habitataanbod en bijbehorende voedselbeschikbaarheid. Maar dat kan ook komen door sociale processen en de invloed van predatie of verstoring. Dat betekent dat de relaties tussen gebieden, habitat, voedsel en ruimte complex kunnen zijn. Van diverse soorten in *Nieuw Land* weten we nog niet waar ze hun voedsel vandaan halen. De grote aantallen tafeleenden die overdag in de Natte Graslanden aanwezig zijn, zouden wel eens naar het IJmeer kunnen gaan om te eten. Zo kunnen de smienten op Marker Wadden 's nachts naar andere gebieden gaan om te eten. De aantallen op Marker Wadden hoeven dus geen afspiegeling te zijn van het aanbod aan lokaal voedsel. Van lepelaars weten we inmiddels, door het toepassen van zenders, veel over de ligging van voedselgebieden, maar van roerdompen is dat bijvoorbeeld veel minder duidelijk. De gepresenteerde analyse van vogelaantallen brengt het inzicht in ruimtelijke relaties van vogels en hun omgeving wel een stap verder. Zo geven we inzicht in langjarige trends en de verschillen tussen gebieden. Ook geeft de ruimtelijke verspreiding inzicht in het relatieve belang van de deelgebieden binnen *Nieuw Land*.

18.2. Veranderingen

Alle moerasgebieden en grote wateren van *Nieuw Land* zijn onderdeel van het Natura 2000-netwerk, met daarnaast nog ongeveer 1.500 hectare erbuiten. Van enkele soorten zijn de aantallen in de huidige situatie lager dan de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden. Bij enkele soorten viseters is dit bijvoorbeeld het geval (o.a. aalscholver en nonnetje). De door ons samengevoegde informatie van *Nieuw Land* laat zien dat verschillende populaties van visetende vogelsoorten in *Nieuw Land* in de lift zijn (o.a. fuut, lepelaar, reuzenster en grote zilverreiger). Het verdient aanbeveling om uit te zoeken wat de reden voor de verschillen is en de trends en voedselgebieden ook van andere vogelsoorten (dan de 15 icoonsoorten) in beeld te brengen.

In de loop der jaren zijn er gebieden bijgekomen, die beleidsmatig niet zijn aangewezen voor de Natura 2000-gebieden van *Nieuw Land*, maar die wel helpen de Europese populaties te versterken. Denk aan broedende bruine kiekendieven, roerdompen, steltkluten en kluten op Marker Wadden en Trintelzand. En in de Oostvaardersplassen zijn recent grote aantallen pleisterende toendrarietganzen en casarca's aanwezig. We bevelen aan om de inzichten van de huidige set aan 15 soorten uit te breiden naar alle relevante vogelsoorten van *Nieuw Land*. Zulke positieve ontwikkelingen kunnen namelijk ook een rol spelen bij evaluaties van het beleid.

18.3. Toekomst

Nationaal Park Nieuw Land bestaat nu zeven jaar en het is spannend hoe de vogelstand zich verder gaat ontwikkelen. Er zijn nog veel plannen voor versterking van de natuurgebieden. Vogels zouden kunnen profiteren van diverse geplande projecten: de uitbreiding en versterking van Marker Wadden en het opzetten van het waterpeil in het westelijke deel van de Oostvaardersplassen, aanleg van Oostvaardersoever, de vismigratierivier in de Afsluitdijk en de natuurontwikkeling in de stadsrand van Lelystad (regio Batavia-haven). Wat de invloed is van al deze projecten is erg interessant en aanleiding om de tellingen voort te zetten, en aan te vullen met onderzoeken naar voedselkeuze, ruimtegebruik en broedsucces.

19. Dankwoord en verantwoording

De coördinatiegroep van Nationaal Park Nieuw Land initieerde onderhavig project met speciale dank aan IJsbrand Zwart, Perry Cornelissen (beide Staatsbosbeheer), Quirin Smeele, Daan Vreugdenhil (beide Natuurmonumenten) en Lukas van Lier (Flevo-Landschap). Ze hielpen ook met het beschikbaar stellen van gegevens of het leggen van relevante contacten.

Het samenstellen van een rapport met vogelgegevens is niet mogelijk zonder gebruik te maken van informatie van vele personen en organisaties. Cruciaal in dit aspect in Rijkswaterstaat met een waardevol monitoringprogramma met tellingen vanuit het vliegtuig. Speciale dank gaat uit naar Mennobart van Eerden en Mervyn Roos die telden vele jaren en hielpen de informatie ter beschikking van onderhavige samenvatting. Paul van Veen en Ramon Ter Schegget (ook beide Rijkswaterstaat) hielpen ook bij het beschikbaar maken van informatie. Sovon Vogelonderzoek Nederland (Vincent de Boer) hielp met het verkrijgen van vogelgegevens van Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen die onder meer geteld worden door de Stichting Vogel- en Natuurwacht Flevoland. Dankzij het doorzettingsvermogen van Nico Beemster (Altenburg & Wymenga) zijn er langjarige broedvogelgegevens van de Oostvaardersplassen. Daarnaast zijn er in de afgelopen tien jaar vele vrijwilligers actief geweest om vogels te tellen en te registreren. Te veel om op te noemen, maar dankzij hen werd het overzicht compleet. Verder maakten we dankbaar gebruik van landelijke overzichten van vogels zoals de broedvogelrapportages van Sovon, de overzichten van de Werkgroep Zeearend en de tellingen van sterns op slaapplekken in het IJsselmeergebied.

Maarten Hotting en Dirk Wijnen stelden foto's, die ze maakten in *Nieuw Land*, beschikbaar voor het rapport. Dirk: tafeleend en grutto, Maarten alle andere foto's op bruine kiekendief na (J. van der Winden).

20. Birds in National Park Nieuw Land

National Park Nieuw Land is of major importance for bird species that struggle in the highly regulated Dutch landscape, because it is one of the few places that consists mainly of open water and wetlands. The report focuses on 15 selected “icon species” that are characteristic of dynamic, pioneer wetlands in *Nieuw Land*. For these species, distribution, population size, and trends are described, distinguishing between breeding birds and non-breeding visitors (migrants and wintering birds). See Chapter 3 to 17 for information about the **cormorant (3)**, **great crested grebe (4)**, **great egret (5)**, **spoonbill (6)**, **bittern (7)**, **white-tailed eagle (8)**, **marsh harrier (9)**, **pintail (10)**, **pochard (11)**, **avocet (12)**, **black-tailed godwit (13)**, **Caspian tern (14)**, **common tern (15)**, **black tern (16)** and **bearded tit (17)**.

Of these 15 species, 13 breed within the park, making *Nieuw Land* a crucial part of their annual life cycle. Despite covering only 0.7% of the Netherlands’ surface area, the park hosts more than 5% of the national breeding populations of several species, including the great egret, bearded tit, pintail, common tern and white-tailed eagle. Many of these species are listed as threatened on the Dutch Red List. The park’s dynamic wetlands with islands and flooded areas offers relatively safe breeding sites with a reduced mammalian predation risk.

Outside the breeding season, *Nieuw Land* also supports large numbers of birds that use the area to forage and rest during migration or winter. For at least five species, more than 1% of the entire flyway population relies on the National Park at during their annual cycle, which qualifies *Nieuw Land* as a wetland of international importance for at least five bird species. All 15 species are migratory to varying degrees, using *Nieuw Land* as a breeding site, stopover, or wintering area. Migration strategies differ strongly between species, individuals, age classes, and sexes, and are increasingly influenced by climate change.

Within the National Park Nieuw Land, different wetland areas function together as an interconnected system. Birds move between the reserves depending on food availability, safety and season. Islands such as Marker Wadden are particularly important, providing predator-free breeding sites that have enabled the establishment or growth of several breeding populations. Both daily movements and year-to-year shifts in habitat use reflect the dynamic nature of the landscape.

21. Literatuur

- Beemster N. 1997. Dynamisch waterpeil in de Oostvaardersplassen, effecten op broedvogels in relatie tot vegetatieontwikkeling. Flevobericht 400. Rijkswaterstaat, Directie IJsselmeergebied, Lelystad.
- Beemster N., M. Sikkema, S. Attema & O. Stoker 2022. Broedvogels in de moeraszone van de Oostvaardersplassen in 2021. A&W-rapport 3279. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.
- Beemster N., W. Bil, F. Versloot, S. Attema & O. Stoker 2025 Broedvogels in de moeraszone van de Oostvaardersplassen in 2024. A&W-rapport 20-469-24. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
- Boele A., J. van Bruggen, F. Hustings, K. Koffijberg, J.W. Vergeer & T. van der Meij 2019. Broedvogels in Nederland in 2017. Sovon-rapport 2019/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Boele A., J.W. Vergeer, J. van Bruggen, B. Goffin, K. Koffijberg, C. van Oostveen, J. Schoppers & D. Jansen 2025. Broedvogels in Nederland in 2024. Sovon-rapport 2025/47. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Deuzeman S., A. Goutbeek, W. van Manen, S. Scholten & R. Slaterus 2023. Broedvogels van een aantal terreinen van Het Flevo-landschap in 2022: Greppelveld, Landschappelijke Beplanting NOP, Lepelaarplassen, Pampushout, Priembos & Stichtse Putten. Sovon-rapport 2023/23. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Dijkstra C., N. Beemster, M. Zijlstra, M. van Eerden & S. Daan 1995. Roofvogels in de Nederlandse wetlands. Flevobericht 381. Rijkswaterstaat, Directie IJsselmeergebied, Lelystad.
- Dreef C. & J. van der Winden 2023. Broedvogels en pleisterraars op Marker Wadden 2021-2022. Report 2023-01, Camilla Dreef, Amsterdam.
- Eerden M.R., S.H.M van, Rijn & M. Roos 2005. Ecologie en ruimte: gebruik door vogels en mensen in de SBZ's IJmeer, Markermeer en IJsselmeer. RIZA rapport, 2005.014, RWS RIZA, Delta Project Management, RWS RIZA. 129 p.
- Irwin A. 2023. Can the Netherlands' artificial islands lead the way to rewilding the planet? Nature 616: 644–648.
- KIMA 2022. Syntheserapport KIMA. De eerste van vijf jaar onderzoek op Marker Wadden.
- Kruijt D.B., B. Achterkamp, M. Kalkman, R. Bijkerk, J.M. Reitsma, N. van Kessel, B. van den Boogaard, C.A. Bultstra, J. de Jong, M. Boonman, D. Beuker, R.G. Verbeek & G. Verweij 2023. Ecologische Monitoring Trintelzand. Resultaten en duiding 2022. Waardenburg Ecology, Culemborg.

- Kuypers H.-E. & P. Cornelissen 2024. Jaarrapportage Oostvaardersplassen 2023, Staatsbosbeheer, eigen beheer.
- Kuypers H.-E. & P. Cornelissen 2025. Jaarrapportage Oostvaardersplassen 2024, Staatsbosbeheer, eigen beheer.
- de Leeuw J.J. & M. van Eerden 1995. Duikeenden in het IJsselmeergebied. Herkomst, populatie-structuur, biometrie, rui, conditie en voedselkeuze. Flevovericht 373. Rijkswaterstaat, Directie IJsselmeergebied, Lelystad.
- Noordhuis R. (red) 2000. Biologische monitoring zoete rijkswateren: watersysteem-rapportage IJsselmeer en Markermeer. RIZA-rapport 2000.050, Rijkswaterstaat RIZA, Lelystad.
- Noordhuis R., S. Groot, M.D. Pires & M. Maarse 2014. Wetenschappelijk eindadvies ANT-IJsselmeergebied. Vijf jaar studie naar kansen voor het ecosysteem van het IJsselmeer, Markermeer en IJmeer met het oog op de Natura-2000 doelen. Deltares.
- Platteeuw M., U. Menke & J. van der Winden 2007. Natuurontwikkeling Naviduct Krabbersgat, Enkhuizen. Een gronddepot als waardevolle natuur? RIZA werkdocument 2002.034X, Lelystad.
- Smeele *et al.* 2024. Vogels en hun ruimtegebruik in Nieuw Land. De Levende Natuur 125: 205-208.
- van Rijn S. 1997. Watervogels in IJsselmeer en Markermeer: verslag 1996/97. Werkdocument 97.195X. Rijkswaterstaat, RIZA, Lelystad.
- van Rijn S.H.M. & M.R. van Eerden 2021. Actualisatie Doeluitwerking Vogelrichtlijnsoorten IJsselmeergebied 2020. Deltamilieu Projecten Rapportnr. 2021-08.
- van der Winden J., S. Dirksen, D. Doodeman, N. Hogeweg, P. van Horssen, L. Kelder, I. Tulp & M. Poot 2019. Visdieven in het IJsselmeergebied: broedplaatskeuze en broedsucces in een wetland met weinig dynamiek. Limosa 92: 49-64.
- van der Winden J., L. Kelder, O.L. de Vries, H.P.M. Schobben & M. Poot 2022. Het IJsselmeergebied en de Waddenzee als pleisterplaats voor Zwarte Sterns na de broedtijd. Limosa 95 (2022): 113-126.
- van der Winden J., C. Dreef, R. Posthoorn & Y.I. Verkuil 2023. Human-Made 1,000 Hectare Archipelago "Marker Wadden" Has Positive Impact on Regional and Flyway Populations of Waterbirds of Dynamic Freshwater Ecosystems. Waterbirds 46: 185-195.
- van der Winden J. 2025. Visdiefkolonie bij de Houtribsluizen Lelystad in 2025. Aantallen, broedsucces en beheer sluizen. Rapport 2025-09, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.
- van der Winden J., R. Noordhuis, P. van Horssen & C. Dreef 2024. Nieuw Land biedt visdief nieuw broed- en foerageergebied. De Levende Natuur 125: 220-225.

- Van der Winden J., L. Kelder, O.L. de Vries, H.P.M. Schobben & M. Poot 2022. Het IJsselmeergebied en de Waddenzee als pleisterplaats voor Zwarte Sterns na de broedtijd. *Limosa* 95: 113-126.
- van der Winden J. 2025. Zwarte sterns in het IJsselmeergebied in 2025. Sovon meetnet slaappleatsen 2025/2026. Rapport 2025-07, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.
- van Zetten F. 2024. De visdief op Marker Wadden: nestdichtheid en voedsel生态学. MSc Stage onderzoeksrapport. Wageningen University, augustus 2024.

Dantelaan 115
3533 VC Utrecht
jvdwinden@hetnet.nl